

Mediji in polarizacija v Evropi: strategije, s katerimi lahko lokalni izvajalci naslovijo problematično poročanje

Radicalisation Awareness Network

Practitioners

Avtorja: **Kelsey Bjornsgaard** in **Simeon Dukić**, zunanja strokovnjaka Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji

**Mediji in polarizacija v Evropi: strategije,
s katerimi lahko lokalni izvajalci naslovijo
problematično poročanje**

PRAVNO OBVESTILO

Ta dokument je bil pripravljen za Evropsko komisijo, vendar odraža le stališča avtorjev in Evropska komisija ni odgovorna za kakršne koli posledice, ki izhajajo iz ponovne uporabe te publikacije. Več informacij o Evropski uniji je na voljo na spletu (<http://www.europa.eu>).

Luksemburg: Urad za publikacije Evropske unije, 2023

© Evropska unija, 2023

Politika ponovne uporabe dokumentov Evropske komisije se izvaja s Sklepom Komisije 2011/833/EU z dne 12. decembra 2011 o ponovni uporabi dokumentov Komisije (UL L 330, 14. 12. 2011, str. 39). Če ni navedeno drugače, je ponovna uporaba tega dokumenta dovoljena pod licenco Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To pomeni, da je ponovna uporaba dovoljena pod pogojem, da se navede ustrezno avtorstvo in morebitne spremembe.

Za kakršno koli uporabo ali reproduciranje elementov, ki niso v lasti Evropske unije, je treba za dovoljenje zaprositi neposredno zadevne imetnike pravic.

Mediji so bili podvrženi dramatični preobrazbi, ki so jo še pospešile tehnološke, gospodarske, družbene in politične sile. Ob začetku novega tisočletja je v družbi prevladoval optimizem ob misli na potencialno demokratične spremembe v medijih, ki so uporabnikom omogočale boljši dostop in več nadzora. Več kot 20 let pozneje pa četrti steber demokracije pestijo dezinformacije, populizem, fragmentacija, nezaupanje in izčrpanost potrošnikov. Je mogoče, da v luči kriz, ki se vrstijo ena za drugo, mediji spodbujajo polarizacijo in ekstremizem v Evropi? V tem članku se raziskuje vloga medijev pri spodbujanju polarizacije in ekstremizma ter odziv lokalnih izvajalcev, ki lahko na medije usmerjeno strategijo vključijo v svoje načrte za preprečevanje nasilnega ekstremizma in nasprotovanje nasilnemu ekstremizmu.

Uvod

Mediji, natančneje novičarski mediji, obsegajo „tradicionalne medije“, tj. tiskane medije, radio in televizijo, pa tudi „nove medije“, ki se objavljajo na spletnih straneh, v mobilnih aplikacijah ter na družabnih omrežjih. Ne glede na obliko pa so mediji bistven del informacijskega okolja in so kot taki v veliki meri odgovorni za oblikovanje političnih ter družbenih vprašanj in za obveščanje javnosti o pomembnih dogodkih, s čimer se obenem pogosto tudi oblikuje razumevanje javnosti v zvezi s ključnimi vprašanji. Način, na katerega dobivamo informacije, lahko zato pomembno vpliva na naše razumevanje dogodkov in dožemanje družbe. Mediji so izjemno vplivni, zato je treba ob postopni vse večji razdrobljenosti medijskega prostora ter vse bolj razširjenih dezinformacijah nujno preučiti vlogo, ki bi jo mediji lahko igrali pri pospeševanju polarizacije, populizma in ekstremizma v Evropi, ter razmisliti, kaj lahko glede tega storijo oblikovalci politik in lokalni izvajalci.

Polarizacijo lahko opredelimo kot razhajanje mnenj v zvezi z nasprotujočimi si ideološkimi ekstremi, kar je obenem lahko stanje in sčasoma razvijajoč se postopek.¹ Razumemo pa jo lahko tudi kot obnašanje, ki opisuje, na kakšen način se člani skupine zblížujejo prek točno določenega dejanja, kot je npr. spremljanje točno določenega novičarskega kanala.² Ljudje zaradi polarizacije dojemajo zapletena socialna vprašanja kot „črno-bela“ ter ostro nasprotujejo tistim, katerih mnenja se razlikujejo od njihovih. Takšna nasprotovanja se razlikujejo od običajnih nestrinjanj, kjer ljudje predstavijo in zagovarjajo različna stališča, in jih zato ne smemo zamenjati med seboj. Pogovor o pomembnih temah je koristen, „odtujevanje“ skupin, katerih mnenje se razlikuje od našega (kar se pogosto opaža v polariziranih situacijah), pa ovira pomembne razgovore v demokratičnih situacijah.

Polarizacija je odgovorna za velikanske razlike v družbi, kar lahko (ni pa nujno) privede do ugodnih razmer za razširjanje ekstremističnih ideologij in gibanj.³ Ekstremizem se napaja s polarizacijo, saj si prizadeva razširjati sistem prepričanj, osnovan na superiornosti in boju med „člani skupine“ ter „nečlani skupine“, pri čemer je članstvo v določeni skupini osnovano na identiteti in gre pravzaprav za boj med „nami in njimi“.⁴ V tem boju se „drugi“ pogosto razčlovečijo, kar se še okrepi s pokroviteljskimi pogledi in dejanji, polnimi sovraštva.⁵

Mnogi privrženci ekstremističnih ideologij ne odobravajo uporabe nasilja. Tisti, ki menijo drugače, predstavljajo neposredno grožnjo za varnost skupnosti, tudi tisti, ki uporabe nasilja ne odobravajo, pa lahko prispevajo k nadaljnji razdrobitvi socialne kohezije. Čeprav sta polarizacija in (nasilni) ekstremizem torej dva ločena pojma, sta med seboj vseeno povezana, zato mora biti obravnavanje polarizacije prednostna naloga izvajalcev, ki si prizadevajo za krepitev varnosti in ponovno potrditev spoštovanja človekovih pravic ter demokratičnih vrednot.

Vloga medijev v tem kontekstu ni povsem jasna. Obstaja prepričanje, da Evropa po družbeni in politični plati postaja vse bolj polarizirana. Vprašanje pa je, ali mediji le odražajo bolj polariziran svet ali tudi aktivno prispevajo k temu, da se ta trend vse bolj krepi? Pri poročanju o polarizirajoči politiki in politikih namreč obstaja tveganje, da mediji prispevajo k tako imenovani **polarizaciji od zgoraj navzdol**. Čeprav **polarizacija elite** – polarizirano politično okolje, katerega značilnost je oddaljevanje ideologij med političnimi strankami in okrepljen občutek homogenosti znotraj ene same stranke – ne pomeni nujno tudi polarizirane družbe,

¹ Glej DiMaggio et al. (1996).

² Glej Fletcher in Jenkins (2019).

³ Glej McNeil-Willson et al. (2019).

⁴ Glej Berger (2018).

⁵ Glej Berger (2018).

dokazano vpliva na oblikovanje javnega mnenja ali na **polarizacijo množice**.⁶ To pomeni, da mediji s poročanjem o polariziranih politikah ali o vprašanih polarizacije lahko prispevajo k razširjanju in krepitvi polarizirajočih mnenj.

Kljub tej sposobnosti pretvarjanja polarizacije elite v polarizacijo množic pa trenutne raziskave **ne** potrjujejo, da imajo množični mediji omembe vreden polarizirajoč učinek. To ne pomeni nujno, da mediji nimajo nikakršnega vpliva, pomeni pa, da v zvezi s tem ni bilo opravljenih dovolj raziskav ter da obstoječe študije ne kažejo ne na močno korelacijo, še manj pa na vzročno zvezo med mediji in razširjanjem polarizirajočih mnenj. Bolj zaskrbljujoča pa se zdi vloga obrobnih, alternativnih medijskih platform v procesu **polarizacije od spodaj navzgor**, zlasti ker za množične medije, ki so pomemben zaveznik v boju proti polarizaciji, obstaja tveganje, da bodo nanje vplivale spremembe v medijskem prostoru ter krize, povezane z zaupanjem, finančno trdnostjo in interesom.

V tem poročilu se obravnavajo vidiki medijev, ki bi lahko prispevali k polarizaciji, trenutna dinamika uporabe novic, o katerih poročajo mediji, v Evropi, trendi, ki vplivajo na to dinamiko, in pristopi, ki bi jih lahko uporabili izvajalci za oblikovanje učinkovitih odzivov.

Ključne ugotovitve

- 1. Obstaja le malo dokazov, da mediji spodbujajo polarizacijo pri večini potrošnikov.** Obstajajo pa dokazi, da lahko mediji okrepijo polarizirajoče ideologije pri posameznikih, ki so sami po sebi že polarizirajoči, in da bi zlasti alternativni mediji lahko še dodatno spodbujali radikalizacijo posameznikov v smeri ekstremizma.
- 2. Populistični alternativni mediji imajo pomembno vlogo pri oblikovanju diskurza in krepitvi polarizirajočih prepričanj pri svojih bralcih.** Vpliv tovrstnih medijev je še zlasti pomemben v skupnostih, v katerih že obstajajo populistična stališča in v katerih prevladuje nizka stopnja zaupanja v medije. V tem kontekstu je odločilnega pomena zlasti izpostavljenost problematični vsebini alternativnih medijev, ki lahko okrepi populistično vedenje v takšnih skupnostih. To je še zlasti zaskrbljujoče zato, ker so vsebine alternativnih novičarskih medijev pogosto namenjene osebam na obrobju družbe.
- 3. Naracije o zarotah predstavljajo pomemben del problematične vsebine v alternativnih medijih.** Takšna vsebina lahko spodbuja sovražne poglede na svet pri ljudeh ter jih napeljuje k temu, da zagovarjajo ali celo izvajajo napade na druge skupine.
- 4. Odnos Evropejcev do medijev je posebej zapleten.** Večina jih sicer verjame, da so mediji zelo pomembni za delovanje družbe, vendar je zaupanje v medije na celotni celini nizko, nanje pa se obrača vse manj ljudi. Vendar **vpliv medijev v celotni Evropi ni homogen**. Medijsko okolje, odnos bralcev do medijev ter prisotnost polarizirajoče vsebine se razlikujejo glede na države v Evropi, pri čemer so razlike še posebej poglobljene glede na regije. Zato je izjemno pomembno, da se to vprašanje obravnava lokalno, z uporabo lokaliziranih raziskav.
- 5. Vloga družbenih omrežij ni povsem jasna.** Ti namreč niso ne čudežno zdravilo ne grozeča nevarnost, kot jih opisujejo mnogi. Za polarizirane osebe predstavljajo priložnost za krepitev pogleda na svet, nepolarizirane osebe pa lahko izkoristijo nabor možnosti in izpostavljenost različni vsebini. Obstaja pa nekaj dokazov, da bi družbeni mediji lahko negativno vplivali na način uporabe novic, zlasti med mladimi.
- 6. Medijski ekosistem je zapleten in se nenehno razvija.** Spremembe v proizvodnji in potrošnji, ki obsegajo tudi način, na katerega se financirajo mediji, ustvarjajo priložnosti

⁶ Glej Druckman et al. (2013).

za razširjanje polarizirajočih sil v množične medije, omogočajo pa tudi več prostora za škodljive platforme alternativnih medijev.

Kontekst: Mediji in polarizacija

Mediji postajajo vse bolj razpršeni, zaradi česar jih je tudi vse težje opredeliti. Alternativni mediji z različnih področij se pojavljajo kot nasprotje „množičnih medijev“. Ti mediji, ki običajno niso komercialni in niso pod nadzorom vlade, predstavljajo alternativno in občasno tudi radikalno perspektivo, ki je v nasprotju z zaznanimi hegemonističnimi politikami in pogledi. Ti mediji se pogosto dojemajo kot sredstva z močnim potencialom za polarizacijo družb.

Polarizirajoč učinek množičnih medijev pa je po drugi strani bistveno manj jasen. Najprej je tu dejstvo, da primanjkuje raziskav o vplivu medijev na polarizacijo, zlasti v Evropi. V ZDA obstaja vse več relevantnih raziskav, vendar je politična situacija v tej državi edinstvena, zato strokovnjaki opozarjajo, da ameriških ugotovitev ni mogoče neposredno prenesti na kontekst v Evropi.⁷ Zaradi omejenega števila raziskav v Evropi pa se ta članek po potrebi opira na raziskave, opravljene v ZDA. Nadalje je pomembno tudi dejstvo, da ne glede na razlike, ki veljajo med državami, večina prebivalcev Evrope uporablja množične medije, v katerih je le malo polarizirajoče vsebine, ali pa medijev sploh ne uporabljajo (kar je že samo po sebi zaskrbljujoče). Nazadnje pa obstoječe raziskave navajajo, da izpostavljenost problematičnim medijem pravzaprav ne povzroča polarizacije, pač pa polarizacijo še okrepi pri manjšini že polariziranih oseb.⁸

Množični mediji so pravzaprav ključni zaveznik. Kljub strankarstvu, ki se včasih zdi polarizirajoče, so množični mediji koristno orodje za boj proti polarizaciji, zaradi česar bi imelo njihovo spodkopavanje lahko usodne posledice. Množični mediji so vpliven vir informacij, saj poskrbijo, da je javnost obveščena in da lahko sodeluje v kontekstu svojega lokalnega, državnega in mednarodnega okolja, izvajajo pa tudi pomembno nalogo nadzora nad oblastjo. Države bi brez zanesljivih medijev lahko izgubile nujno pomemben steber svoje demokracije ter pomemben branik v boju proti dezinformaciji in polarizaciji.

To poglavje podaja kratek pregled medijskega prostora, vključno z alternativnimi mediji. Poglavje pregleduje odnos evropskih držav do njihovih medijev in raziskuje, na kakšen način lahko nekatere spremembe v medijskem ekosistemu povzročijo, da bodo tako ponudniki kot potrošniki postali bolj dovzetni za polarizacijo.

Alternativni mediji

Alternativni mediji sami po sebi sicer niso nič novega, vendar so zaradi porasta obrobnih digitalnih medijev v Evropi zlasti pri določenem občinstvu deležni vse večje pozornosti.

Alternativnih medijev ne smemo povezovati izključno s proizvodnjem in razširjanjem naričin o zarotah in dezinformacij. Zgodovinsko gledano so se razvili kot odgovor na nezadovoljstvo delavskega razreda in marginaliziranih skupin zaradi (napačnega) poročanja o vprašanih in dogodkih v množičnih medijih ali zaradi dejstva, da so množični mediji določena vprašanja ali dogodke enostavno prezrli.⁹ Sindikate so denimo v veliki meri upodabljali le z zornega kota podjetništvu naklonjenih politikov in lastnikov podjetij, o članih skupnosti LGBTQ+ (lezbijke, geji, biseksualne, transspolne, kvir in/ali osebe, ki še raziskujejo svojo identiteto) pa so poročali pristransko.¹⁰

Zaradi takšnih predsodkov in pomanjkljivega zastopanja so različne skupine začele iskati platforme za bolj vključujoče in participativne „medije za državljane“ izven okvirov komercialnih množičnih medijev, s katerimi bi lahko učinkovito izzvale obstoječe strukture moči.¹¹ Državljsko novinarstvo deluje v simbiotični interakciji z množičnimi novicami, družbena omrežja pa nudijo plodna tla za njegov razcvet v kombinaciji s

⁷ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

⁸ Glej Fletcher in Jenkins (2019) ter Heikkilä et al. (2022).

⁹ Glej Atton in Hamilton (2018).

¹⁰ Glej Atton (2002).

¹¹ Glej Atton (2003).

tradicionalnimi mediji, pri čemer se včasih oblikuje tudi hibrid obeh oblik.¹² Alternativne medije torej lahko dojemamo kot samozaznano izboljšavo množičnih medijev.

Kljub temu, da so se alternativni mediji v številnih primerih izkazali za gonilo pozitivnega družbenega napredka, pa se jih lahko izkorišča tudi v škodljive namene, zlasti, če jih kooptirajo populistična gibanja. **Populizem** lahko opredelimo kot politični pristop, osredotočen na voljo ljudstva, da se sooči s pokvarjeno elito. Populistična komunikacija pogosto sloni na treh ključnih elementih: identifikacija pripadnikov skupine kot nepriviligiranih in zanemarjenih, boj proti pokvarjeni eliti ter identifikacija in izolacija „nečlanov skupine“.¹³ Populistična sporočila in gibanja bi lahko v skladu z zgoraj navedenimi opredelitvami polarizacije in ekstremizma ovirala socialno kohezijo.

Čeprav sta populizem in alternativni mediji ločena pojava, se lahko združita v obliki simbiotičnega odnosa, osnovanega na podobnih pritožbah in podobnem vedenju. Alternativni mediji nasprotujejo hegemoniji in ustanovam, kar je pogosto usmerjeno proti elitam.¹⁴ Alternativne medije lahko vodi skupina s točno določenim političnim programom, podobno kot so populizem uporabljala politična gibanja in stranke. To je lahko problematično, zlasti ob upoštevanju stališča alternativnih medijev, ki izraža nasprotovanje hegemoniji in zaradi katerega se razprave pomikajo stran od političnega središča. Na politični desnici alternativni mediji pogosto zajadrajajo v vode skrajne desnice, ki jih povezujemo z antipluralističnimi vrednotami, kot so npr. ksenofobija, rasizem, fašizem in avtoritarizem.¹⁵

Alternativni novičarski mediji so povzročili zaskrbljenost in preplah, ko so se nove, vse bolj zapletene platforme začele pojavljati v različnih medijskih okoljih v Evropi, pa tudi širše. *Breitbart News Network*, najbolj znani alternativni skrajnodesničarski medijski portal, ki je zaslovel zaradi svojega zavajajočega poročanja o ameriških volitvah leta 2016, je trenutno še vedno na voljo v ZDA ter v nekaterih evropskih državah. V evropskih državah obstaja na stotine podobnih skrajnodesničarskih medijskih portalov, vključno s portali *Politically Incorrect* (ki je poznan tudi pod imenom *PI-NEWS*) in *Compact* v Nemčiji, *Svegot* na Švedskem in *Westmonster* v ZK. V raziskavi, ki je obsegala 70 desničarskih medijskih portalov iz Avstrije, Danske, Nemčije, Švedske, ZK in ZDA, so ugotovili, da je ekosistem alternativnih medijev raznolik in da so zanj značilne različne tematske težnje, različna stopnja preglednosti in različni modeli financiranja.¹⁶ Ti portali se razvijajo glede na edinstveni politični kontekst in medijsko okolje v vsaki državi, kar odraža ponudbo in povpraševanje po desničarskih medijskih vsebinah.

Čeprav se pod drobnogled postavljajo skrajnodesničarski alternativni mediji, pa alternativni mediji ne odražajo le skrajnodesničarskih ideologij. V populističnem alternativnem medijskem prostoru se namreč pojavljajo tudi skrajnolevičarska gibanja. Nekateri od bolj poznanih medijskih portalov so *Canary* in *Another Angry Voice (AAV)* v Združenem kraljestvu ter *Junge Welt* v Nemčiji.¹⁷ Zanimivo je opažanje, da nekateri skrajnodesničarski medijski portali, npr. nemški *Compact* in britanski *spiked*, sicer izvirajo iz skrajnolevičarskih gibanj, ideološko pa so se pomaknili proti desnici.¹⁸

Skrajnolevičarskih medijskih portalov je sicer veliko, vendar je skrajnodesničarskih medijskih portalov še bistveno več. Eden od razlogov za to je morda dejstvo, da skrajna desnica dojemata množične medije kot levičarske ali liberalno usmerjene medije, ki o skrajni desnici poročajo pristransko. Nemška skrajnodesničarska stranka Alternative for Germany (AfD) je denimo izrazila pomisleke, saj naj bi politiki in mediji v Nemčiji ignorirali skrajnolevičarski ekstremizem.¹⁹ Drug razlog je morda dejstvo, da skrajnodesničarska gibanja relativno uspešno izkoriščajo polarizirajoča politična vprašanja v svojih skupnostih. Ne glede na razlog za njihovo večjo prisotnost pa ti alternativni medijski portali poleg spodbujanja in zaostrovanja nesoglasij v delitvi na „leve“ in „desne“ spodbujajo tudi uporabo populizma s strani političnega obrobja za spodbujanje diskurza, usmerjenega zoper avtoriteto, zlasti če je stopnja zaupanja njihovega občinstva v množične medijske platforme relativno nizka.²⁰ Da bi lahko v celoti razumeli učinek in dinamiko ekstremnih alternativnih medijskih platform na polarizacijo, bi bilo treba izvesti več raziskav. Na tej točki je pomembno vprašanje, ali te platforme in njihova ekstremistična populistična sporočila vplivajo na občinstvo ali pa le predstavljajo že obstoječe poglede občinstva. Odgovor je verjetno nekje vmes.

¹² Glej Ardèvol-Abreu in Zúñiga (2017).

¹³ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

¹⁴ Glej Heft et al. (2020).

¹⁵ Glej Heft et al. (2020).

¹⁶ Glej Heft et al. (2020). Za podobne podatke glede alternativnega skrajnodesničarskega medijskega prostora glej tudi Ihlebæk in Nygaard (2021).

¹⁷ Glej Newman (2018).

¹⁸ Glej Heft et al. (2020).

¹⁹ Glej Chase (2018). <https://www.dw.com/en/afd-says-german-state-media-favor-the-left-do-they/a-45632081>

²⁰ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

Nekatere raziskave nam lahko pomagajo razumeti, zakaj alternativni novičarski mediji pritegnejo občinstvo. *Poročilo o digitalnih novicah inštituta Reuters (Reuters Institute Digital News Report)* iz leta 2019 navaja, da imajo spletni novičarski mediji, označeni kot pristranski ali alternativni, med splošnim prebivalstvom relativno malo bralcev.²¹ V ZK je portale, kot so *Canary*, *Westmonster* in *Evolve Politics* uporabljalo le 2 % prebivalcev, z obstojem teh novičarskih platform pa je bilo seznanjeno manj kot 16 % prebivalstva. Na Švedskem so bile številke malce višje: platforme, kot so *Fria Tider*, *Nyheter Idag* in *Samhällsnytt*, je uporabljalo približno 10 % bralcev, 38 % pa je bilo seznanjenih z njihovim obstojem.

Poročilo o digitalnih novicah inštituta Reuters iz leta 2018 je razkrilo podobne podatke za alternativne platforme v Španiji, Nemčiji in na Češkem. V Nemčiji so bili rezultati podobni kot v ZK, torej relativno nizka stopnja uporabe in seznanjenosti z večinoma skrajnodesničarskimi novičarskimi portali, podatki v Španiji pa so bili bolj podobni tistim na Švedskem.²² V alternativnem medijskem prostoru na Češkem je prevladovala platforma *ParlamentniListy.cz*, ki jo je spremljalo 17 % spletnih anketirancev, 46 % pa je bilo seznanjenih z njenim obstojem.

Čeprav v *Poročilu o digitalnih novicah inštituta Reuters* iz leta 2022 niso objavili namenske analize uporabe alternativnih medijev, je poročilo kljub temu razkrilo, da bralci novic uporabljajo alternativne medijske portale za pridobivanje aktualnih informacij o ključnih družbenih in političnih vprašanjih. 14 % anketirancev je denimo potrdilo, da informacije o podnebnih spremembah dobivajo na manjših ali alternativnih novičarskih virih, 10 % spletnih anketirancev v ZK, Nemčiji in na Poljskem pa je na straneh nemnožičnih medijev bralo novice o ruski vojni v Ukrajini.²³ Zaupanje v skrajnodesničarske medijske portale na Danskem in na Švedskem se je prav tako nekoliko povečalo v primerjavi z letom 2021.²⁴

Kljub temu, da se število bralcev razlikuje glede na države in teme, o katerih govorijo novice, imajo ti alternativni medijski portali manj bralcev in tudi uživajo nižjo stopnjo zaupanja kot najvidnejši množični novičarski mediji. Posledično je njihov vpliv na širšo družbo zanemarljiv.

Kljub temu pa imajo v skupnostih, ki jih ti portali dosežejo kot zaupanja vredni novičarski viri, alternativni mediji pomembno vlogo pri oblikovanju diskurzov in krepitvi polariziranih prepričanj.²⁵ Kot je navedeno zgoraj, personalizacija in možnost samostojne izbire ne vodita nujno v krepitev polarizacije, vendar pa lahko v kombinaciji z izpostavljenostjo hiper-strankarskim novicam še nadalje poglobita takšna stališča.²⁶ Ta občutljiva politična stališča bi se lahko še trdneje zasadila, če so ljudje izpostavljeni različni vsebini in če v zvezi s tem menijo, da drugi po krivici napadajo njihova stališča ali jih minimalizirajo.

Še en pomemben dejavnik v zvezi s tem so populistične težnje pri bralcih alternativnih medijskih vsebin. Poročilo raziskovalnega centra Pew (Pew Research Centre) iz leta 2018 je pokazalo, da populistična stališča odražajo, v kolikšni meri ljudje zaupajo medijem, ni pa podalo nobenih dodatnih vpogledov v zvezi z vplivom na porabo medijev.²⁷ Kljub temu je študija, ki so jo izvedli Mueller et al. (2017), o vplivu populističnih novic na polarizacijo vedenja v Londonu, Parizu, Berlinu in Zürichu pokazala, da je izpostavljenost populističnim novicam v vseh regijah razen v Londonu okrepila populistično razmišljanje pri tistih, ki so že prej zavzemali močno populistična stališča.²⁸ To je še posebej zaskrbljujoče, sploh glede na to, da so ekstremni alternativni novičarski mediji pogosto prilagojeni skupinam na obrobju množične družbe.

Spreminjajoč se medijski prostor: digitalizacija in komercializem

Kljub navedenemu vzponu alternativnih medijskih platform večina prebivalcev Evrope še vedno prejema novice iz množičnih medijskih virov, ki so lahko „tradicionalni mediji“, tj. tisk, radio in televizija, ali pa „novi mediji“, objavljeni na spletnih straneh, v mobilnih aplikacijah in na družbenih omrežjih. Množični mediji na polarizacijo sicer ne vplivajo v enaki meri kot alternativne platforme, vendar so spremembe v medijskem ekosistemu vplivale na način, na

²¹ Newman et al., 2019, str. 23–24.

²² Newman et al., 2018, str. 20–21.

²³ Newman et al., 2019, str. 35, 55.

²⁴ Newman et al., 2019, str. 93, 105.

²⁵ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

²⁶ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

²⁷ Glej Newman et al. (2018).

²⁸ Glej Müller et al. (2017).

katerega se vsebina proizvaja in sprejema, zaradi česar bi lahko prišlo do novih šibkih točk. V tem poglavju so obravnavane nekatere od teh šibkih točk.

Prva pomembna sprememba je **digitalizacija** oziroma premik k digitalnim medijem. Nekateri tradicionalni mediji so sicer ohranili potrošnike, vendar prebivalci Evrope večinoma prejemajo svoje novice iz digitalnih virov. Ta trend je v zadnjih 20 letih vztrajno naraščal, še bolj pa se je razmahnil med pandemijo, ko so na tiskane medije vplivale fizične in gospodarske posledice številnih zaustavitvev javnega življenja.²⁹ V **Preglednici 1** v nadaljevanju je prikazan pregled najpriljubljenejših virov prebivalcev Evrope glede na regijo.

Preglednica 1: Kje so prebivalci Evrope dostopali do svojih medijev v letu 2022 (povprečje glede na regijo)³⁰⁾³¹

Regija	Internet	TV	Družbena omrežja	Tiskani mediji
Srednja Evropa	79,7 %	65,2 %	87,3 %	50,2 %
Severna Evropa	85 %	63,3 %	44,3 %	25,3 %
Južna in Jugovzhodna Evropa	83,1 %	69,9 %	79 %	59,3 %
Zahodna Evropa	76,5 %	60,3 %	41,8 %	26,8 %

Digitalizacija je pomembno vplivala na nastajanje in uporabo medijev, kar lahko vpliva tudi na polarizacijo. Najprej je digitalizacija odprla prostor za nove glasove, ki vplivajo na novice in oblikovanje mnenj. Mednje spadajo zgoraj navedene alternativne platforme ter novi množični mediji, ki jih označujemo s skupnim imenom **digitalni mediji**, tj. podjetja, ki so bila ustanovljena v zadnjih 30 letih in ki so prisotna le na spletu. Z namenom ohranjanja konkurenčnosti so glavni **starejši mediji**, tj. tisti, ki so pred pojavom digitalnih platform prevladovali prek tradicionalnih virov, razvili dodatne spletne elemente, npr. spletne strani, aplikacije, podkaste in strani na družabnih omrežjih. V večini primerov starejši in digitalni mediji še naprej sobstajajo, čeprav so digitalni mediji bolj priljubljeni v Južni Evropi kot pa v Zahodni ali v Severni Evropi, kjer so bolj prisotni starejši mediji.³² Digitalni in starejši mediji imajo sicer veliko skupnih točk, vendar so uredniške prednostne naloge prvih drugačne, saj pripravljajo bolj nišne reportaže in se ciljno usmerjajo k temu, da bi se uveljavili kot razpoznaven glas, namenjen točno določenemu občinstvu, kar je tipična značilnost spletnih trendov trženja in svojevrstno kljubuje širši dostopnosti, ki je tradicionalno značilna za starejše medije.

Poleg tega so digitalizacija in orodja, ki jih nudi slednja, spodbudili tudi širšo liberalizacijo informacij ter uvedli pojav vplivnežev prek spletnih blogov, osebnih spletnih strani in družabnih omrežij. V celotnem spektru se je pojavilo državljansko novinarstvo brez primere ter alternativni medijski portali, ki se imenuje tudi „peta oblast“³³, saj se njihov vpliv lahko primerja z vplivom tradicionalnega novinarstva. Poleg tega se je v nekaterih primerih državljansko novinarstvo združilo s kulturo vplivnežev, kar ljudem omogoča precejšnjo moč pri posredovanju in interpretaciji novic, zlasti na družbenih omrežjih.

Inštitut Reuters je v svojem *Poročilu o digitalnih novicah* iz leta 2021 raziskal, kje ljudje najdejo spletne novice in od koga. Na Twitterju so uporabniki poročali, da novice v večini dobivajo iz uradnih virov, na platformah YouTube in Facebook pa uporabniki dobivajo novice iz uradnih virov in s strani drugih oseb iz svojega omrežja. Na mlajših platformah, kot so Instagram, Snapchat in TikTok, so množične vire zasenčile spletne osebnosti. Večina uporabnikov je novicam izpostavljena naključno, kar pomeni, da so platformo sicer obiskali iz drugih razlogov, ne za pridobivanje novic, vendar lahko to kljub temu vpliva na način, na katerega razumejo

²⁹ Glej Müller et al. (2017).

³⁰ Na podlagi dostopnih podatkov iz *Poročila o digitalnih novicah inštituta Reuters* iz leta 2022 regije vključujejo naslednje države: **Srednja Evropa:** Avstrija, Češka, Nemčija, Madžarska, Poljska, Slovaška; **Severna Evropa:** Danska, Finska, Norveška, Švedska; **Južna/Jugovzhodna Evropa:** Bolgarija, Hrvaška, Italija, Portugalska, Španija, Grčija, Romunija; **Zahodna Evropa:** ZK, Belgija, Francija, Irska, Nizozemska in Švica.

³¹ Newman et al., 2022, str. 62–109.

³² Glej Nicholls et al. (2016).

³³ Glej Dutton (2009).

dogodke, zlasti če je to njihov primarni vir novic, kot velja za številne mlade.³⁴ Ena od študij, izpeljanih v Ameriki, je pokazala, da je takšna prisotnost vplivnežev lahko precej privlačna. V študiji so namreč ugotovili, da družbena omrežja vplivajo na zaznavanje polarizacije, in sicer primarno prek objav vplivnežev in razprav o različnih dogodkih in temah med socialnimi stiki, ne pa neposredno prek poročil v medijih. Vendar so avtorji študije prišli do zaključka, da so družbena omrežja sicer polarizirana, da pa platforme same ne povzročajo nujno polarizacije.³⁵

Nadalje spletne težnje po personalizaciji spodbujajo **fragmentacijo**. V okolju, v katerem je na voljo vse več izbire, novice sporočajo številni viri, ki svoje sporočanje prilagajajo točno določenemu občinstvu ter točno določenim stališčem ali interesom.³⁶ Posledica je medijski prostor, v katerem je na voljo obilica izbire in v katerem lahko ljudje sami izberejo novičarske vire, ki se ujemajo z njihovimi prepričanji in jih tako navsezadnje tudi še okrepijo.³⁷ Ta trend je vzbudil pomisleke glede ojačevalcev (ang. „echo chamber“), saj se samostojna izbira, ki se izvede na podlagi pristranskosti, uskladi glede na prisotnost spletnih algoritmov in agregatorjev. Vendar pa raziskave kažejo, da pri tem morda le ne gre za tako veliko grožnjo, kot smo se bali. Večina ljudi namreč sama izbere množične novičarske vire,³⁸ zaradi časa, ki ga preživijo na spletu, zlasti na družbenih omrežjih, pa se pravzaprav še okrepi njihova izpostavljenost **različni vsebini** ali vsebini, ki izhaja iz druge ideologije ali pripadnosti od njihove.³⁹

Takšno okolje, v katerem je na voljo veliko izbire, sicer ne spodbuja polarizacije, lahko pa povzroči, da se bo vse več ljudi povsem izogibalo novicam. Avtorji so v poročilu iz leta 2019, pripravljenem za Evropski parlament, opozorili, da je spletni doseg medijev sicer širok, ne pomeni pa vedno večje vključitve, saj ima pravzaprav lahko celo nasprotni učinek.⁴⁰ V ameriški študiji uporabe spletnih medijev, ki so jo izvedli s spremljanjem podatkov v šestmesečnem obdobju, so ugotovili, da so se udeleženci le 2 % časa ukvarjali z aktualnim dogajanjem.⁴¹ Nadalje so ugotovili tudi, da so tisti, ki so do novic dostopali na spletu, manj časa preživeli na novičarskih straneh in prebrali vsebino, kar zlasti velja za mlade.⁴²

Pomembno je omeniti tudi, da lahko izpostavljenost različni vsebini, kar je pogosto cilj pobud za preprečevanje polarizacije, doseže različne rezultate. Izpostavljenost različni vsebini lahko še okrepi trenutno stanje osebe, kar pomeni, da sicer lahko okrepi stališče nekoga, ki še ne razmišlja na polariziran način, vendar pa lahko zaostri tudi že polarizirano mišljenje. V eni od ameriških študij so ugotovili, da je izpostavljenost različnim vsebinam na družbenih omrežjih okrepila polarizacijo stališč.⁴³ Podobno se bodo preverjanja dejstev, kar je še ena pogosta rešitev, najpogosteje poslužile visoko izobražene osebe in tisti z nizko stopnjo zaupanja v medije.⁴⁴ V nekaterih primerih lahko to sicer privede do bolj razčlenjenega stališča, kar se je denimo zgodilo v nadzorovanih testnih okoljih⁴⁵, pri drugih pa to lahko povzroči težnjo po iskanju alternativnih razlag, ki niso na voljo v množičnih medijih in kjer so bolj prevladujoče naracije o zarotah. Stavek „sam/-a razišči, za kaj gre“, je denimo postal neke vrste mantra za osebe, ki menijo, da COVID-19 ne obstaja.

Tretjič, digitalizacija je pomembno vplivala na **financiranje**, zaradi česar se starejši in digitalni mediji s težavo preživljajo. Model financiranja, ki v glavnem temelji na prihodkih od oglasov, zlasti v razslojenem novičarskem okolju, bo povzročil, da bodo novičarski viri tekmovali za pozornost občinstva tako, da se bodo prilagajali točno določenim interesom občinstva ali objavljali senzacionalne naslove, ki predstavljajo vabo za klike (ang. „clickbait“), kar lahko pritegne polarizirana stališča. Prehod na prihodke od spletnih oglasov pa ni edina pomembna sprememba na področju financiranja medijev. V zadnjih nekaj desetletjih so mediji v številnih državah postali vse bolj komercializirani, zaradi česar se je razvilo okolje, v katerem poročanje o novicah oblikujejo tržne sile. Ena od potencialnih prednosti tega pojava je, da bi lahko komercializacija spodbudila ponovno uravnoteženje odnosa med politiki in novinarji, kar bi privedlo do bolj neodvisnega, samostojnega novinarstva.⁴⁶ Vendar pa bi lahko komercializem povzročil tudi širjenje populizma.

³⁴ Glej Newman et al. (2021).

³⁵ Glej Banks et al. (2021).

³⁶ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

³⁷ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

³⁸ Glej Wojcieszak et al. (2021) in Mitchell et al. (2018).

³⁹ Glej Flaxman et al. (2016).

⁴⁰ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

⁴¹ Glej Wojcieszak et al. (2021).

⁴² Glej Thurman in Fletcher (2019).

⁴³ Glej Bail et al. (2018).

⁴⁴ Glej Hameleers in Van der Meer (2020).

⁴⁵ Glej Hameleers in Van der Meer (2020).

⁴⁶ Glej Hameleers in Van der Meer (2020).

Komercializacija je v kombinaciji z razslojenostjo medijev privedla do okrepljenega tekmovanja za gledalce, zaradi česar se poročanje nagiba v smeri pristranskosti bralcev.⁴⁷ Vse več novičarskih portalov se bori za omejeni znesek financiranja, zato nenehno tekmujejo za svoje mesto pod soncem v ekosistemu, kar pri nekaterih povzroči „zadovoljevanje preferenc strank, s katerimi si želijo zagotoviti čim več dobička“, ter novice, ki „naj ne bi le obveščale, pač pa tudi pojasnjevale, interpretirale in zabavale“. ⁴⁸ Rezultati ene od študij, opravljenih v Ameriki, so pokazali, da to spodbuja polarizacijo, saj konkurenčni portali „ustvarjajo ali krepijo različna mnenja“, da „razdelijo trg in si tako zagotovijo večji dobiček“. ⁴⁹

Poleg spletnega senzacionalizma in vabe za klike je to povzročilo tudi, da so na nekaterih portalih na voljo popularne in populistične novice, saj ekstremni pogledi na svet in kontroverzna mnenja privabijo potrošnike.⁵⁰ Eden od takšnih primerov je francoski portal *BFMTV*. Gre za novičarski kanal, na katerem se 24 ur na dan neprestano objavljajo novice, ki dosežejo več kot 10 milijonov gledalcev dnevno, s čimer je portal postal najpriljubljenejši medijski portal v državi. Politična različica starega reka „če je krvavo, gre prvo v objavo“ (ang. „if it bleeds, it leads“) je vzpodbudila kritike, ki pravijo, da je portal dejansko desničarski portal, ki s svojim neprekinjenim objavljanjem novic prispeva k občutku negotovosti.⁵¹ Wettstein et al. (2018) so v svoji primerjalni analizi vsebine iz 10 evropskih držav ugotovili, da je ta trend pravzaprav zelo razširjen. Avtorji so zaključili, da novičarski viri, ki privabljajo občinstvo s svojimi objavami o populističnih osebah in njihovi politiki, le redko dejavno podpirajo te osebe ali njihova sporočila, jih pa razširjajo.⁵² Obenem komercializacija povzroča konsolidacijo novičarskih portalov pri manjšem številu večjih lastnikov.⁵³ Takšna koncentracija lastništva medijev je bila opredeljena kot resna grožnja za evropski medijski prostor, saj omejuje raznolikost informacij in perspektiv.⁵⁴

Financiranje pa ne vpliva le na poročanje, pač pa ogroža tudi sposobnost preživetja medijev. V študiji, ki jo je izvedel Odbor Evropskega parlamenta za kulturo in izobraževanje, je bilo ugotovljeno, da se digitalni prihodki sicer povečujejo, vendar še ne zadostujejo za nadomeščanje izgub, s katerimi se sooča sektor tiskanih medijev, ki se vse bolj krči.⁵⁵ Zaradi teh gospodarskih težav bo vse več medijskih virov verjetno uvedlo naročnine, kar bi lahko vplivalo na že tako vedno manjše število potrošnikov, ki berejo novice, potrošnikom pa bi bilo tako na voljo tudi bolj omejeno število virov. Številni novičarski portali so že zaprli svoja vrata, kar grozi tudi mnogim drugim, če ne bodo prejeli dodatne podpore. To podporo pa si bodo morda le težko zagotovili: V *Poročilu o digitalnih novicah inštituta Reuters* iz leta 2021 je bilo ugotovljeno, da večina državljanov ni pripravljena na reševanje novičarskih medijev. Z izjemo Portugalske se je le malo prebivalcev Evrope sploh zavedalo grožnje, ki trenutno preti novinarstvu, še manj pa jih je podprlo vladne intervencije za reševanje novinarstva. Inštitut Reuters je opozoril tudi, da trenutno vladno podporo potrebujejo številne prednostne naloge, ki tekmujejo med seboj, vključno z zdravjem in izobraževanjem, zato bodo vlade težko zbrale dovolj politične volje za zaščito novinarstva.⁵⁶

Še posebej ogroženi so lokalni mediji. Ti so pomemben vir informacij in reprezentacije, osrednjo vlogo pa imajo tudi na področju lokalne politike, saj zagotavljajo informacije o lokalnih kandidatih in volitvah ter skrbijo, da lokalni politiki za svoja dejanja in odločitve tudi odgovarjajo.⁵⁷ Nekatere tradicionalne funkcije lokalnih medijev so sicer zdaj prevzela spletna iskanja, npr. iskanje zaposlitve in različnih dejavnosti, vendar so lokalni mediji še vedno najpomembnejši vir informacij o lokalnih incidentih, vključno s poročanjem o kaznivih dejanjih.⁵⁸ Lokalne novice lahko pomembno prispevajo tudi k občutku skupnostne identitete lokalnega prebivalstva. Poročanje je v lokalnih novicah blažje in manj kritično, saj se namesto temeljitega nadzora delovanja skupnosti bolj osredotoča na podporo in spodbujanje skupnosti ter njenih članov.⁵⁹ Inštitut Reuters je v svojem *Poročilu o digitalnih novicah* iz leta 2021 odkril povezavo med občutkom pripadnosti skupnosti in velikim številom ljudi, ki berejo lokalne novice ter visoki stopnji zaupanja v lokalne in regionalne novice v večini Evrope. Lokalne novice kljub tem prednostim po vsej celini bere le malo bralcev⁶⁰, številne tovrstne medije pa ogroža digitalizacija, gospodarske težave in konsolidacija.⁶¹

⁴⁷ Mullainathan in Shleifer, 2005, str. 1 031.

⁴⁸ Mullainathan in Shleifer, 2005, str. 1 031.

⁴⁹ Mullainathan in Shleifer, 2005, str. 1 043.

⁵⁰ Glej Schofield (2014).

⁵¹ Glej Schofield (2014).

⁵² Glej Wettstein et al. (2018).

⁵³ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

⁵⁴ Glej Brogi et al. (2020).

⁵⁵ Glej Le Gall (2021).

⁵⁶ Glej Newman et al. (2021).

⁵⁷ Glej Taylor (2019).

⁵⁸ Glej Newman et al. (2021).

⁵⁹ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

⁶⁰ Glej Newman et al. (2021).

⁶¹ Glej Taylor (2019).

Potencialno zaščito pred temi komercialnimi vplivi predstavljajo **javni mediji**, tj. medijske hiše, ki jih nadzoruje javnost, ne pa komercialni ali vladni interesi. Javni mediji ali javne medijske hiše naj bi delovali ločeno od političnih ali komercialnih pritiskov ter zagotavljali univerzalno dostopne informacije za celotno javnost.⁶² Zasnovani so tako, da nagovarjajo široko, raznoliko občinstvo in da so zaščiteni pred nekaterimi gospodarskimi in političnimi vplivi, ki grozijo komercialnim medijskim hišam. Delno tudi zaradi svojega statusa javnega orodja se lahko izogibajo pristranskemu, interpretativnemu novinarstvu, ki lahko polarizira poročanje, vendar le, če ostanejo neodvisni in če uživajo potrebno podporo za digitalen prehod. Javni mediji v Zahodni in Severni Evropi še naprej ostajajo priljubljeni, nasprotno pa njihov vpliv blede v Južni, Osrednji in Jugovzhodni Evropi, kjer niso povsod dostopni v enaki meri, tudi če uživajo veliko mero zaupanja.⁶³ V teh regijah so javne medijske hiše le stežka prešle na digitalno objavlanje, v nekaterih primerih pa se spopadajo s političnimi vplivi, ki ogrožajo njihovo neodvisnost.⁶⁴

Digitalizacija in komercializem sta pomembno preobrazila medije, vendar je le malo verjetno, da bi bila ena od neposrednih posledic tega tudi večja stopnja polarizacije medijev. Omogočata pa boljši dostop do drugih oblik medijev, ki bi bili lahko bolj polarizirajoči, kar bi poskrbelo za nadaljnje širjenje problematične in občutljive vsebine.

Problematična in občutljiva vsebina

Mediji lahko povzročijo tudi nadaljnjo polarizacijo z dejavnim razširjanjem zgodb o zarotah in dezinformacij. Ta dva pojava, ki sta pogosteje povezana z alternativnimi medijskimi platformami, se pojavljata tudi v množičnih medijih bodisi pomotoma bodisi namenoma. V množičnih medijih je lahko njun vpliv še bolj odmeven zaradi višje stopnje zaupanja, kar vpliva na zaznavanje njihove točnosti in resnicoljubnosti s strani potrošnikov. V alternativnih medijih pa se ju lahko uporabi kot orožje v skladu z ideološkim načrtom in kombinira z drugimi oblikami sovražnega govora, uperjenimi proti točno določenim skupinam. Če alternativne platforme zlonamerno izkoristijo takšno škodljivo vsebino, ta postane nevarna ne samo zato, ker lahko privede do bolj polarizirajočih stališč, pač pa tudi zato, ker se lahko uporabi za radikalizacijo, novačenje in mobilizacijo v ekstremistične namene ali pa celo spodbuja ljudi, da sprejmejo, zagovarjajo in uporabljajo nasilje.

Nekaj takšne problematične vsebine se napaja z aktualnim dogajanjem in politično občutljivimi dogodki. Teroristične napade na primer pogosto izkoristijo škodoželjne alternativne novičarske platforme, da z njimi dosežejo napredek pri lastnih načrtih. Ponavadi jih spremljajo prevladujoče teorije zarote in dezinformacije, katerih namen je še bolj razdvojiti družbo z izkoriščanjem dejstva, da se po terorističnih incidentih številni ljudje znajdejo v ranljivem stanju. Poleg tega lahko poročanje v medijih (ne le alternativnih, pač pa tudi množičnih) opogumi teroriste in prispeva k njihovim terorističnim taktikam ter propagandi.⁶⁵ Po drugi strani pa lahko neporočanje o takšnih politično pomembnih dogodkih spodkoplje kredibilnost novičarskega medija, sproži nezaupanje in spodbudi naracije o nedemokratičnih procesih, kot je npr. cenzura.⁶⁶ To predstavlja etično dilemo za novinarje, ki morajo uravnovežiti način, na katerega bodo predstavili teroristični incident, se poklonili žrtvam in obravnavali samo teroristično skupino.

Naracije o zarotah⁶⁷

Naracije o zarotah so še posebej problematične. Njihov namen je osmisлити zaskrbljujoče in zapletene dogodke ter pojave, ki se dojemajo kot rezultat skrivnostnega načrta klike mogočnih posameznikov s slabimi nameni.⁶⁸ Običajno ponujajo popreproščene razlage in binarna stališča v smislu „dobrega proti zlu“, ki spodbujajo delitve med posamezniki, ki so del določene skupine, in posamezniki, ki niso del te skupine.⁶⁹ Te delitve še dodatno spodbuja močan občutek viktimizacije med posamezniki, ki so del skupine, in „odtujevanje“ ali nestrpnost, ki je usmerjena proti posameznikom, ki niso del skupine. Druge komponente naracij o zarotah, ki prispevajo k ekstremistični dinamiki, so še občutek superiornosti med posamezniki, ki so del skupine, v odnosu do tistih, ki niso del skupine, ter prepričanje, da slednji predstavljajo neposredno in eksistencialistično grožnjo prvim.⁷⁰ Naracije o zarotah

⁶² Glej Conseil mondial de la radiotélévision (2001).

⁶³ Glej Newman et al. (2021).

⁶⁴ Glej Brogi et al. (2020).

⁶⁵ Abubakar, 2020, str. 278–279.

⁶⁶ Abubakar, 2020, str. 278.

⁶⁷ V tem članku se v skladu s prakso Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji uporablja besedna zveza „naracije o zarotah“ in ne splošno razširjena besedna zveza „teorija zarote“, da se ji tako odvzame element legitimnosti, ki ga predstavlja beseda „teorija“. Za več informacij glej Mrežo EU za ozaveščanje o radikalizaciji (RAN) (2020).

⁶⁸ Farinelli, 2021, str. 4.

⁶⁹ Farinelli, 2021, str. 4.

⁷⁰ Mreža EU za ozaveščanje o radikalizaciji, 2020, str. 3.

bi morali dojemati kot simptom širših družbenih problemov in zamer. Pomembno pa lahko ogrozijo mir in socialno kohezijo. Kot smo že omenili, to lahko vključuje povečanje privlačnosti ekstremističnih načrtov, spodkopavanje zaupanja med različnimi skupinami, v demokratičnih vladah pa tudi spodkopavanje spoštovanja univerzalnih svoboščin in človekovih pravic, širjenje sovražnega govora in mobilizacijo nasilja v odnosu do določene skupine.⁷¹

Evropski izvajalci dojemajo teorije zarote kot ključna gonila za nasilje in ekstremizem. Na spletnem srečanju delovne skupine LOCAL Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji, ki je potekalo leta 2021 in na katerem so udeleženci razpravljali o obravnavanju spreminjajoče se pokrajine polarizacije, radikalizacije in ekstremizma, so se malodane vsi udeleženci strinjali, da so ključnega pomena na lokalni ravni težave, ki nastajajo kot posledica naracij o zarotah.⁷² Pandemijo COVID-19 so omenjali kot katalizator za širjenje teorij zarote, saj zarote navsezadnje še bolj uspevajo na podlagi zapletenih, škodljivih dogodkov. Številne nasilne proteste proti vladi in zaustavitvam javnega življenja v evropskih mestih so spodbujale prav naracije o zarotah.⁷³ Sodelujoče izvajalce Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji je najbolj presenetila heterogenost skupin na protestih, ki so vključevale tudi vladne uslužbenke in družine z otroki.⁷⁴

Naracije o zarotah imajo lahko še bolj uničujoče posledice, pri čemer seveda ne gre zanemariti resnosti in učinka nasilnih protestov proti zaprtju javnega življenja. Apokaliptične naracije v nasilnih ekstremističnih desničarskih skupinah so navdihnile teroristični napad na Norveškem leta 2011 in v mestu Christchurch leta 2019. Napade je v veliki meri navdihnila teorija velike zamenjave, ki trdi, da se belopolto evropsko prebivalstvo nadomešča z nebelopoltnimi prebivalci prek množične migracije in zaradi demografskega upada v belopoltnih skupnostih ter rasti v nebelopoltnih skupnostih.⁷⁵ Storiec terorističnega napada v mestu Christchurch je v svojem manifestu navedel, da se želi maščevati za genocid, ki se trenutno izvaja nad belopoltnimi prebivalci Evrope.⁷⁶ Njegov primer je sicer ekstremen, dokazuje pa, kako lahko naracije o zarotah spodbudijo uporabo nasilja in celo teroristično dejanje, kar je treba upoštevati, ko se oblikujejo odgovori. Številne skrajnodedničarske ekstremistične skupine v Evropi se sicer ne zatekajo k nasilju, vendar njihova propaganda neposredno širi sovražni govor, razčlovečuje posameznike, ki niso del določene skupine, in napeljuje k nasilju.⁷⁷ Zato je treba upoštevati tudi te skupine, saj predstavljajo neposredno in posredno grožnjo miru in varnosti.

Na istem srečanju delovne skupine LOCAL Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji so izvajalci izrazili tudi pomisleke glede svoje sposobnosti ukrepanja na spletu, kjer se srečujejo ranljive ciljne skupine.⁷⁸ Splošno sprejeto dejstvo je, da internet, vključno z družbenimi omrežji in alternativnimi medijskimi portali, predstavlja platformo za razširjanje naracij o zarotah. Splet sicer povečuje verjetnost, da posamezniki lahko „padejo v zajčjo luknjo“ zarot, saj je na spletu relativno enostavno dostopati do podatkov, zarote se lahko širijo izjemno hitro, vsebino pa je težko moderirati, vendar ne smemo domnevati, da je bolj verjetno, da bodo ljudje verjeli naracijam o zarotah zdaj kot pa v obdobju pred obstojem spleta.⁷⁹ Naracije o zarotah se po spletu prav tako ne širijo nediskriminatorsko, pač pa so omejene na določene skupnosti, najpogosteje na politične skupine skrajne desnice in skrajne leve, ki vanje že verjamejo.⁸⁰ To je pomembno, saj te skupine običajno prejemajo svoje novice prek alternativnih medijskih virov.

V študiji, v kateri so avtorji opredelili spletni ekstremizem na Slovaškem, so ugotovili, da alternativni medijski portali razširjajo sovražno in zarotniško vsebino – vsaj 17 strani, računov in kanalov na portalih Facebook, Instagram in Telegram je delilo povezave do spletnih strani alternativnih medijev.⁸¹ Količinsko gledano so glede na načrt, predstavljen v študiji, alternativni mediji v primeru Slovašek le manjši del širšega skrajnodedničarskega spletnega ekosistema.

⁷¹ Farinelli, 2021, str. 4.

⁷² Glej sklepní dokument Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji z naslovom *The changing landscape of polarisation, radicalisation and extremism* (Spreminjajoča se pokrajina polarizacije, radikalizacije in ekstremizma), str. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4f2d-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

⁷³ Glej Schraer (2021). <https://www.bbc.co.uk/news/59390968>

⁷⁴ Glej sklepní dokument Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji z naslovom *The changing landscape of polarisation, radicalisation and extremism* (Spreminjajoča se pokrajina polarizacije, radikalizacije in ekstremizma), str. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4f2d-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

⁷⁵ Davey in Ebner, 2019, str. 7.

⁷⁶ Glej Galineau (2019). <https://apnews.com/article/immigration-shootings-ap-top-news-international-news-australia-1e19fefcb2e948a1bf7ce63429bc186e>

⁷⁷ Farinelli, 2021, str. 11.

⁷⁸ Glej sklepní dokument Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji z naslovom *The changing landscape of polarisation, radicalisation and extremism* (Spreminjajoča se pokrajina polarizacije, radikalizacije in ekstremizma), str. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4f2d-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

⁷⁹ Farinelli, 2021, str. 9.

⁸⁰ Krouwel et al., 2017, str. 434–437.

⁸¹ Kuchta, 2021, str. 12–13.

Kljub temu pa število alternativnih novičarskih medijskih portalov ni nujno realen pokazatelj njihovega vpliva na določeno skupnost. Treba je razumeti tudi vsebino, ki se razširja prek teh portalov, in občinstvo, ki mu je ta vsebina namenjena. Poglobljena študija madžarske alternativne skrajnodesničarske medijske platforme *Kuruc.info* podaja določen vpogled v zvezi s tem. Opis spletne strani *Kuruc.info* navaja, da gre za „patriotsko madžarsko konzervativno desnosredinsko nacionalistično raziskovalno novičarsko spletno stran, ki deluje neodvisno od političnih strank“.⁸² Spletna stran je digitalna platforma, registrirana v ZDA, ki deluje od leta 2006. Ne glede na njen samoopis ta medijska platforma odkrito objavlja madžarsko iredentistično, antisemitsko, protiromsko in homofobno vsebino, kar je jasno razvidno iz glavnih kategorij novic na glavni strani: protimadžarski nazori, zločini Ciganov, zločini Židov, politični zločini in zločini oseb LGBTQ+.⁸³ Spletna stran močno spodbuja teorijo zarote sionistične okupacijske vlade, ki trdi, da Judje nadzirajo glavne svetovne vlade, vključno z madžarsko. Madžarska vlada je zahtevala, da se spletna stran ukine zaradi problematične vsebine, ki jo objavlja, z namenom boja proti sovražnemu govoru, vendar vlada ZDA še naprej dovoljuje delovanje platforme, pri čemer se sklicujejo na zaščito svobode govora.⁸⁴

Druga problematična težava glede spletnega portala *Kuruc.info* je bila njegova povezava z madžarsko skrajnodesničarsko politično stranko Jobbik, ki se je nedavno preoblikovala v desnosredinsko konzervativno stranko. Ta sprememba je povzročila razkol v sami stranki, iz katerega sta se nato oblikovali dve skrajnodesničarski politični stranki: Moč in odločnost ter Naša domovina. Portal *Kuruc.info* je reformo stranke Jobbik dojemal kritično, trenutno pa je videti, da so stališča portala bližja stališčem gibanja Naša domovina. Kljub temu pa je bil portal *Kuruc.info* pred pomikom stranke Jobbik proti sredini političnega gibanja pomemben del njihove strategije spletnega sporočanja, saj množični mediji o njih niso poročali dovolj.⁸⁵ Leta 2018, ko je stranka Jobbik na madžarskih volitvah dobila več kot 1 milijon glasov, je bil portal *Kuruc.info* deseta največja novičarska spletna stran na Madžarskem, ki jo je prebiral približno 10 % vsega prebivalstva in približno 23 % volivcev stranke Jobbik.⁸⁶ Te številke so pomembne, sploh glede na rezultate študije, v kateri so avtorji merili stopnjo antisemitskih prepričanj na Madžarskem in v kateri je bilo ugotovljeno, da sta simpatiziranje z določenimi strankami in antisemitizem močno povezana. Študija je glede na kazalnike za merjenje čustvenega in kognitivnega antisemitizma pokazala, da 27 % odraslih na Madžarskem goji ekstremna antisemitska prepričanja, 10 % pa zmerna antisemitska prepričanja. Rezultati iste lestvice so pokazali, da 42 % pristašev politične stranke Jobbik goji ekstremna antisemitska prepričanja, 15 % pa zmerna antisemitska prepričanja.⁸⁷ Ti podatki so nadaljnji dokaz za priljubljenost in doseg problematičnih alternativnih medijskih portalov za osebe z ekstremnimi in populističnimi stališči.

Odnos Evropejcev do medijev

Vsi dejavniki, o katerih smo razpravljali do sedaj, so vplivali na odnos prebivalcev Evrope z mediji. Ta odnos se po celini sicer razlikuje, vendar imajo prebivalci večine držav majhno zaupanje v medije, večino množičnih medijev pa dojemajo kot pristranske. Takšno dožemanje medijev je pomembno, saj ne določa le tega, na kateri vir novic se bodo posamezniki obrnili, pač pa vpliva tudi na to, kako verjetno je, da bodo uporabljali alternativne medije ali pa da se bodo v celoti izogibali novicam, zaradi česar bi lahko postali bolj dovzetni za zarote, dezinformacije in polarizacijo.

Stopnja zaupanja v medije je v EU nizka, vendar ne povsod. Študije raziskovalnega centra Pew⁸⁸ in inštituta Reuters⁸⁹ razkrivajo pomembne razlike med regijami.⁹⁰ Stopnja zaupanja je v Severni in Zahodni Evropi višja kot v Južni/Jugovzhodni ali Srednji Evropi, obstaja pa nekaj omembe vrednih izjem. V ZK in Franciji je stopnja zaupanja v medije bistveno nižja kot v njihovih zahodnoevropskih sosedah, na Portugalskem in v Nemčiji pa je bistveno višja od običajne stopnje v njihovih zadevnih regijah. Regionalni trendi in izjeme so prikazani v **Preglednici 2**.

Preglednica 2: Prebivalci Evrope, ki zaupajo medijem, glede na regijo v letu 2022 (Reuters, 2022)

⁸² Glej Rákay (2008). <https://kuruc.info/r/40/27066/>.

⁸³ Glej domačo stran spletnega mesta Kuruc.info na spletnem naslovu <https://kuruc.info/>.

⁸⁴ Glej Origo (2012). <https://www.origo.hu/itthon/20120703-amerikai-kepviseloktol-ker-segitseget-orban-az-internetes-gyuloletbeszed-megfekezese.html>

⁸⁵ Barna in Knap, 2019, str. 79.

⁸⁶ Barna in Knap, 2019, str. 78.

⁸⁷ Barna in Knap, 2019, str. 78.

⁸⁸ Danska, Francija, Nemčija, Italija, Nizozemska, Španija, Švedska in Združeno kraljestvo.

⁸⁹ Glej Newman et al. (2021).

⁹⁰ Glej Mitchell et al. (2018).

Regija ⁹¹	Splošno zaupanje	Država	Splošno zaupanje
Srednja Evropa (brez Nemčije)	34 %	Nemčija	50 %
Severna Evropa	58,3 %	Portugalska	78 %
Južna/Jugovzhodna Evropa (brez Portugalske)	33,3 %	Francija	29 %
Zahodna Evropa (brez ZK ali Francije)	51,3 %	ZK	34 %

Inštitut Reuters, ki to raziskavo izvede vsako leto, je ugotovil, da se je stopnja zaupanja v medije v letu 2022 povišala v primerjavi s podatki, zbranimi pred pandemijo, kar velja tudi za število bralcev množičnih virov novic. To nakazuje, da se bo večina prebivalcev Evrope v krizi kljub porastu naracij o zarotah in dezinformacij v zvezi s pandemijo COVID-19 v krizi še vedno obrnila na množične medije. Žal pa se je to rahlo povišanje že začelo zmanjševati. Do trenutka izdaje poročila iz leta 2022 je stopnja zaupanja v večini evropskih držav že padla na raven, doseženo pred pandemijo COVID-19.⁹²

Po podatkih raziskovalnega centra Pew (2018) stopnja zaupanja anketirancev v medije ni sorazmerna z njihovo politično usmerjenostjo. Zanesljivejši napovedovalec je populizem. V vseh osmih državah, v katerih je bila izvedena anketa, je bilo za osebe z levičarskimi in desničarskimi populističnimi stališči bistveno manj verjetno, da bodo zaupale medijem kot osebe z nepopulističnimi ali mešanimi stališči. Ideologija je imela statistično pomemben učinek le v Španiji, Nemčiji in na Švedskem, čeprav je bil v teh državah tudi ta učinek bistveno nižji od učinka populizma. V Nemčiji in na Švedskem je bilo za osebe z desničarsko ideologijo manj verjetno, da bodo zaupale medijem, v Španiji pa so bili najbolj skeptični tisti z levičarsko ideologijo.⁹³

Dojemanje pristranskosti in poštenosti je kritični vidik zaupanja, ki neposredno vpliva na to, kako ljudje uporabljajo medije.⁹⁴ Pristransko poročanje je v množičnih medijih pogosto, saj na poročanje vpliva politična usmerjenost portala.⁹⁵ Ta dobro uveljavljen trend je še okrepila že opisana fragmentacija ter razširjanje interpretativnega novinarstva.⁹⁶ Nanj pa lahko vpliva tudi odnos med politiko in mediji v dani državi. **Politični paralelizem**⁹⁷ predstavlja raven usklajenosti med novičarskimi mediji in političnim sistemom v državi.⁹⁸ Višje stopnje paralelizma so običajno povezane z večjo stopnjo pristranskosti medijev ne glede na to, ali govorimo o ustvarjanju ali potrošnji novic, različne teme in viri pa so tudi zastopani bolj omejeno. Politični paralelizem je pogostejši v južnoevropskih državah, zlasti v Italiji, Španiji in Franciji, v severno- in zahodnoevropskih državah pa je stopnja političnega paralelizma nižja.⁹⁹

Vendar je pomembno razlikovati med pristranskostjo in zaznavanjem pristranskosti. Mediji se pogosto nagibajo v določeno smer, vendar osebno dojemanje ni objektivno zaznavanje vsebine določenega vira, pač pa odraz tega, kako navedeni vir predstavlja stališča določene osebe in v kolikšni meri je z njimi usklajen.¹⁰⁰ Leta 2018 se je raziskovalni center Pew osredotočil na pristranskost bralcev evropskih novičarskih portalov v primerjavi z osebnim zaznavanjem pristranskosti. Zaključki so pokazali, da so bralci pravzaprav bistveno manj

⁹¹ Na podlagi dostopnih podatkov iz *Poročila o digitalnih novicah inštituta Reuters* iz leta 2022 regije vključujejo naslednje države: **Srednja Evropa:** Avstrija, Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška; **Severna Evropa:** Danska, Finska, Norveška, Švedska; **Južna/Jugovzhodna Evropa:** Bolgarija, Hrvaška, Italija, Španija, Grčija, Romunija; **Zahodna Evropa:** Belgija, Irska, Nizozemska in Švica.

⁹² Na podlagi dostopnih podatkov iz *Poročila o digitalnih novicah inštituta Reuters* iz leta 2022 regije vključujejo naslednje države: **Srednja Evropa:** Avstrija, Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška; **Severna Evropa:** Danska, Finska, Norveška, Švedska; **Južna/Jugovzhodna Evropa:** Bolgarija, Hrvaška, Italija, Španija, Grčija, Romunija; **Zahodna Evropa:** Belgija, Irska, Nizozemska in Švica.

⁹³ Glej Mitchell et al. (2018).

⁹⁴ Glej Ardèvol-Abreu in Zúñiga (2017).

⁹⁵ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

⁹⁶ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

⁹⁷ Hallin in Mancini (2017) navajata, da je politični paralelizem mogoče razumeti s pomočjo štirih pojavov: „strukturne povezave med mediji in političnimi organizacijami; politične pripadnosti novinarjev, lastnikov in vodij medijskih hiš; medijske vsebine; in vzorcev potrošnje novic“.

⁹⁸ Glej Hallin in Mancini (2017).

⁹⁹ Glej Fletcher in Jenkins (2019).

¹⁰⁰ Glej Gunther (1992).

pristranski, kot so menili anketiranci.¹⁰¹ Pristransko poročanje lahko sicer okrepi polarizirajoča mnenja glede kontroverznih vprašanj, vendar obstaja le malo dokazov za trditev, da naj bi tudi spodbujalo čustveno polarizacijo ali celo polarizacijo stališč.¹⁰² Po drugi strani pa ima zaznavanje pristranskosti merljive učinke. Rezultati ene od študij, izvedenih v Združenih državah Amerike, so pokazali, da zaznana pristranskost medijev škodljivo vpliva na porabo vseh medijev (ne glede na portal) in spodbuja izogibanje medijem.¹⁰³ To bi lahko še spodbudilo upad potrošnje novic, saj množični mediji uporabljajo obtožbe glede pristranskosti kot orožje, s katerim nameravajo škodovati konkurenci, na enak način pa se takšne obtožbe uporabljajo tudi od zunaj.

Kljub stigmati, ki jo obdaja, pa pristranskost ni le slaba. Potrošniki so sicer pozorni nanjo, številni pa kritično dojemajo tudi popolno nevtralnost, ki lahko omogoči platformo in morda celo da kredibilnost stališčem, ki jih dojemajo kot škodljiva. Francoski portal *BFMTV* na primer ponazarja, kako lahko mediji pokažejo razumevanje za populizem pod pretvezo nevtralnosti. Eden od političnih novinarjev, ki dela za portal, je na primer dejal: „Stališče portala *BFMTV* je, da nismo tu zato, da bi kogar koli obsojali. Pogovarjamo se z vsemi.“¹⁰⁴ Zaskrbljujoča so tudi vprašanja, kot npr. podnebne spremembe in cepiva, pri katerih bi lahko enako poročanje o obeh straneh ustvarilo občutek „lažne enakovrednosti“.¹⁰⁵ Inštitut Reuters je v svojem Poročilu o digitalnih novicah iz leta 2021 ugotovil, da 17 % anketirancev v splošnem meni, da bi se šibkim argumentom moralo posvetiti manj časa, 24 % anketirancev pa je bilo mnenja, da se nekaterih vprašanj ne bi smeli lotevati na nevtralen način. Pri obeh ukrepih so mlajši anketiranci pogosteje izražali drugo razmišljanje, zlasti kar zadeva vprašanja socialne pravičnosti.¹⁰⁶

Zmanjšuje pa se ne le zaupanje, pač pa tudi zanimanje za novice. V splošnem je zanimanje upadlo s 63 % leta 2017 na 51 % leta 2022, selektivno izogibanje pa je močno poraslo, saj se je v ZK na primer v tem obdobju kar podvojilo. Ljudje se novicam izogibajo iz več razlogov, med katere spadajo tudi nezaupanje v medije, izgorelost zaradi več zaporednih kriz, težave pri razumevanju zapletenih zgodb in splošna apatija ter nezanimanje.¹⁰⁷ Izogibanje novicam predstavlja resno grožnjo, saj mediji pomagajo državljanom razumeti svet, ki jih obdaja, uveljavljati njihove državljanske odgovornosti ter poskrbeti, da ljudje na oblasti odgovarjajo za svoja dejanja in odločitve.¹⁰⁸ Brez zanesljivih informacij in doslednega razumevanja dogodkov lahko državljani postanejo bolj dovzetni za dezinformacije in vpliv polarizacije.

Zanimivo je dejstvo, da se prebivalcem Evrope kljub negativnim trendom na področju zaupanja, dojemanja in porabe mediji še vedno zdijo pomembni. Švedska (95 %) in Nemčija (90 %) sta na samem vrhu lestvice spoštovanja, ki ga države gojijo do medijev, ker menijo, da pripomorejo k delovanju družbe v državi. Španija si tretje mesto na lestvici deli z Nizozemsko; obe sta dosegli 88-odstotno stopnjo spoštovanja. Na seznamu jih sledijo še Danska (85 %), ZK (81 %), Francija (76 %) in Italija (75 %), kar dokazuje, da je spoštovanje medijev po vsej celini relativno visoko.¹⁰⁹

Ne obstaja enotno razumevanje, kako si ljudje ustvarijo svoj pogled na medije. Rezultati ene od ameriških študij so pokazali, da lahko zaupanje najbolje pojasnimo s politično ideologijo in stališčem, ki ga oseba goji v zvezi z vlado, drugimi državljani in gospodarstvom.¹¹⁰ Rezultati študije raziskovalnega centra Pew, opravljene v Evropi, pa so pokazali, da politična ideologija ni najboljša determinanta, saj naj bi prepričanje v populistične ideje bolje napovedalo zaupanje v medije.¹¹¹ Ta vprašanja je sicer treba nadalje raziskati, jasno pa je, da dojemanje pristranskosti vpliva na zaupanje v množične medije, kar ovira delovanje medijev kot osrednjega dela demokracij v Evropi.

Lokalni pristopi k obravnavanju problematičnih medijev

Vzročni odnos med mediji in polarizacijo ni povsem jasen. Previdnost narekuje, da tej povezavi ne velja pripisovati prevelikega pomena, pa vendar je smiselno nasloviti določene vidike medijev, kot sta njihova produkcija in potrošnja, ter se tako odzvati na polarizacijo ter širjenje nenaklonjenosti avtoriteti. Vendar se teh vidikov ne sme analizirati le skozi objektiv vloge

¹⁰¹ Glej Mitchell et al. (2018).

¹⁰² Glej Wojcieszak et al. (2021).

¹⁰³ Glej Ardèvol-Abreu in Zúñiga (2017).

¹⁰⁴ Glej Schofield (2014).

¹⁰⁵ Glej Newman et al. (2021).

¹⁰⁶ Glej Newman et al. (2021).

¹⁰⁷ Glej Newman et al. (2022).

¹⁰⁸ Glej Thurman in Fletcher (2019).

¹⁰⁹ Glej Newman et al. (2021).

¹¹⁰ Glej Lee (2010).

¹¹¹ Glej Mitchell et al. (2018).

medijev pri polarizaciji, pač pa jih je treba vključiti v širše razumevanje dejavnikov „potiska in potega“, ki pripravijo ljudi do tega, da v splošnem začnejo gojiti polarizirajoče in ekstremistične poglede. Ta pristop izvajalcem omogoča, da presežejo razpravo o tem, ali splošno razširjena stališča oblikujejo medije ali velja nasprotno, in se osredotočijo na individualne in skupnostne šibke točke, ki puščajo prosto pot ekstremizmu. V tem poglavju bomo predstavili projekte in pristope, ki se izvajajo po vsej Evropi in obravnavajo nekatere kritične vidike ponudbe in povpraševanja medijev za spodbujanje socialne kohezije na lokalni ravni. Ti projekti in pristopi nudijo pomembne lekcije in navdih za izvajalce, ki se lahko tako spopadejo s tem zapletenim vprašanjem v širšem okviru boja proti ekstremizmu, sovraštvu in polarizaciji.

Krepitev kritičnega mišljenja in (digitalne) medijske pismenosti

V prvem delu tega poročila je bil predstavljen pregled dinamike povpraševanja oseb, ki se poslužujejo množičnih in alternativnih medijev, in način, na katerega lahko ta vsebina vpliva nanje. V zvezi s tem so si izvajalci po vsej Evropi prizadevali za varovanje ranljivih skupin pred problematičnimi naracijami (vključno s potencialno polarizirajočo vsebino v medijih) s spodbujanjem in krepitvijo večšin kritičnega razmišljanja in (digitalne) medijske pismenosti. Veščine kritičnega razmišljanja so izjemno pomembne, saj lahko ljudje z njihovo pomočjo neodvisno ocenimo informacije in oblikujemo svoje mnenje. V povezavi s kritičnim razmišljanjem je bistvenega pomena tudi medijska pismenost, saj lahko tako ljudje bolje razumejo, analizirajo in se vključijo v sporočila medijev. Različna občinstva so sicer dovzetna za različne pristope, kritično razmišljanje in medijska pismenost pa sta izjemno pomembna elementa strategij, ki zajemajo „celotno družbo“, saj se tako tvorijo skupnosti, ki se uspešno upirajo ekstremizmu.¹¹² To poglavje vključuje primer programa kritičnega razmišljanja in medijske pismenosti.

Be Internet Citizens (Bodite državljani interneta)¹¹³ je primer izobraževalnega programa, katerega namen je spodbujati in opolnomočiti mlade za uporabo spletnih prostorov prek medijske pismenosti, kritičnega razmišljanja in digitalnega državljanstva. Ta izjemno prilagodljiv program je bil izveden v Bolgariji, Franciji, Grčiji, Italiji, Severni Makedoniji, Romuniji, na Švedskem in v ZK. Program s pomočjo interaktivnih vaj in dejavnosti razvija sposobnosti učiteljev in vzgojiteljev izven okvirov formalne izobrazbe z namenom ozaveščanja glede škodljivih posledic dezinformacij, pristranskosti, ustrahovanja in polarizirajoče spletne vsebine med najstniki in starši. Mladi lahko s pomočjo virov razmišljajo o vprašanjih, ki so posredno in neposredno povezana s problematičnimi mediji, ter prepoznajo in preiskujejo pristransko in senzacionalno novinarstvo, dezinformacije in polarizirajočo vsebino. Mladim je tako na voljo pomoč, da lahko bolje razumejo določeno tematiko in prepoznajo različne rešitve.

Zaključki izvajalcev

Program Be Internet Citizens na konkreten način kaže na pomen sodelovanja z vzgojitelji in mladimi za zagotavljanje trajnostne uporabe, koriščenja neformalnega izobraževanja ter na učinkovitost poglobljenega, zabavnega učenja s pomočjo iger in interaktivnih dejavnosti. Sami viri in lekcije so pomemben vir navdiha za izvajalce, ki želijo poučiti najstnike o medijski pismenosti in problematičnem poročanju.

Protiargumenti in strateška komunikacija

V času, ko povsod po Evropi upadeta tako zaupanje v medije kot tudi število ljudi, ki spremljajo medije, bi morali izvajalci razmisliti tudi o tem, kako lahko poskrbijo, da bodo državljane še naprej zanimali zanesljivi medijski portali in da bodo tudi prispevali k soustvarjanju dialoga. Komunikacijske kampanje in po meri prilagojeni novičarski programi lahko pripomorejo k izobraževanju ljudi o medijih, poudarijo njihovo pomembnost, poenostavijo sicer zapletene zgodbe in so protiutež proti potencialno polarizirajočim izmenjavam mnenj glede aktualnega dogajanja. To je zlasti pomembno za navezovanje stika z mlajšim občinstvom, ki na splošno medije uporablja manj pogosto in v bolj omejenih formatih, zato bi se morale rešitve osredotočiti na prostore, v katerih prevladujejo mladi, kot so denimo družbena omrežja. Lokalni, nacionalni in mednarodni uradniki lahko prav tako prispevajo k temu, in sicer z

¹¹² Countering Violent Extremism (CVE) Working Group (Delovna skupina za boj proti nasilnemu ekstremizmu), Strategic Communications Initiative (Pobuda za strateško komuniciranje), 2017, str. 5.

¹¹³ Glej <https://internetcitizens.withyoutube.com/>.

uporabo strateških načinov komunikacije, da bi se izognili kontroverznim in spornim vprašanjem, za katere je precej verjetno, da bodo na ciljne skupine, ki so jim mediji namenjeni, delovali polarizirajoče. To poglavje vključuje primere komunikacijskih kampanj, katerih namen je preprečevanje in ublažitev posledic upadanja in polarizacije uporabe medijev.

Dare to be Grey (Dovoli si biti siv)¹¹⁴ je kampanja, ki so jo na družbenih medijih lansirali mladi Nizozemci z namenom obravnavanja polarizacije. Kampanja s pomočjo medijskih vsebin in angažiranosti z različnimi mediji uporablja analize spletnih podatkov, promovira različne ideje in slavi zmernost ter sledilce spodbuja, naj se v zvezi s spornimi vprašanji odločijo za „sivo“ srednjo pot ter pri tem posebej pazijo na dejanja, ki bi lahko okrepila polarizirana, črno-bela stališča. Takšni in podobni projekti so ključno orodje na področju preprečevanja, saj ljudem pomagajo razumeti aktualne novice in se spopasti s pristranskostjo, ki je del poročanja, ter uporabljati kritično razmišljanje za povzemanje medijskega poročanja v obliki, ki jo je enostavneje razumeti. Program Dare to be Grey nudi tudi različne vire, ki so namenjeni mobilizaciji sledilcev, da bi tudi sami pomagali drugim pri tej preusmeritvi. Ker program temelji predvsem na družbenih medijih, vodijo pa ga mladi, ponuja odlično priložnost za sodelovanje z mladimi uporabniki, ki se z novicami verjetno srečujejo pasivno ali prek interpretacije drugih. Kampanja je trenutno usmerjena posebej na nizozemski trg, kar jim omogoča, da svoj pristop prilagodijo nizozemskim uporabnikom, zato predstavlja dober model za lokalizirane intervencije na družbenih medijih, ki lahko poskrbijo za večjo odpornost ranljivih uporabnikov in tudi na videz ravnodušno večino pripravijo do tega, da sama postane del rešitve.

Zaključki izvajalcev

Program „Dare to be Grey“ je sicer posebej prilagojen za nizozemsko okolje, vendar je kljub temu koristen model za izvajalce po vsej EU. Zaradi privlačnih vsebin in dejstva, da jih pripravljajo mladi, je program posebej privlačen za mlajše občinstvo. Ker program uporablja družbene medije, pa ga je z relativno nizkimi stroški mogoče prilagoditi glede na dano okolje. Program dokazuje tudi, kako pomembna je prilagoditev vsebin točno določenemu okolju, in potrebo po tem, da takšen pristop vedno ostane aktualen, ne glede na spreminjajoče se spletne trende in prioritete. Program Dare to be Grey dokazuje, kako pomembne so kampanje, ki jih resnično vodijo mladi; evropski izvajalci bi morali raziskati načine, na katere bi lahko podprli mlade pri ustvarjanju in upravljanju drugih kampanj proti naraciji, ki so specifično usmerjene na mlado občinstvo.

Satirični novičarski programi Ena od posledic priljubljenosti oddaje *The Daily Show* v Združenih državah Amerike je tudi porast satiričnih novičarskih programov, ki so večinoma namenjeni mladim odraslim in katerih namen je, da bi se njihovo ciljno občinstvo začelo zanimati za aktualno dogajanje. Programe iz ZDA, npr. *Last Week Tonight* z voditeljem Johnom Oliverjem, še vedno spremlja mednarodno občinstvo, pojavljati pa so se začele tudi evropske oddaje z enakim formatom, npr. oddaja Arjena Lubacha na Nizozemskem, ki je zaslovel po vsem svetu s svojo kampanjo videoposnetkov „America First“, ki so preplavili Evropo. Obstajajo tudi izključno spletne različice, denimo avstralski program *Juice Media*, ki ga spremlja občinstvo z vsega sveta in ki obravnava aktualne svetovne dogodke. Pristop in ton sta prilagojena mlajšemu občinstvu, program pa je oblikovan tako, da zapletene teme približa občinstvu in naredi bolj dinamične.

Zaključki izvajalcev

Ti novičarski programi so pomemben način za spremljanje politikov in komercialnih akterjev, saj osvetljujejo točno določena vprašanja, ki so v množičnih medijih pogosto spregledana. Vendar je vredno poudariti, da je satirični pristop lahko odbijajoč za tiste, ki se ne strinjajo z njim, in ima lahko celo polarizirajoč učinek za tisti del občinstva, ki močno zagovarja nasprotna populistična stališča. Satirični novičarski programi sicer obravnavajo problematične akterje s celotnega spektra, vendar so običajno levičarsko usmerjeni, kar lahko prispeva k občutku, da so priljubljeni mediji pristranski. Tudi ob upoštevanju tega tveganja je mešanica komedije in novic ponovljiv pristop, ki bi se lahko vključil v lokalizirane komunikacijske kampanje in medijske programe. Ta pristop se odlično poda tudi z vsebino na družbenih omrežjih, zato bi ga bilo mogoče izkoristiti za sporočanje novic prek platform

¹¹⁴ Glej <https://www.daretobegrey.com/>.

za videoposnetke, kot sta TikTok in Instagram. V tem primeru bi morali izvajalci razmisliti o sodelovanju z vplivneži, kar bi jim pomagalo privabiti večje občinstvo.

Lokalni občinski akterji bi morali prav tako razmisliti o uporabi širših strateških načinov komunikacije za zmanjšanje polarizirajočega potenciala poročanja o občutljivih ali spornih vsebinah.

Vrnitev tujih terorističnih borcev in njihovih družin je denimo občutljiva in kontroverzna tema, ki ji mediji lahko namenijo veliko pozornost, kar lahko privede do polarizacije v skupnostih. To je posledica (zmotnih) domnev, strahu in jeze, uperjene zoper osebe, za katere drugi domnevajo, da so bili na nek način vpleteni v teroristična dejanja ali da so sodelovali v terorističnih skupinah. Posledično nastaja dilema v zvezi s komunikacijo, povezano s takšnimi povratniki, porajajo pa se tudi izzivi, povezani s širšim postopkom rehabilitacije in reintegracije. Množični in alternativni mediji imajo pri tem pomembno vlogo. Izzivi komunikacije, povezane s takšnimi povratniki, vključujejo tudi nezmožnost posredovanja vseh podatkov zaradi pravice do zasebnosti, kar še nadalje prispeva k stigmatizaciji, spodbujanju strahu in širjenju dezinformacij.

Zaključki izvajalcev

Izvajalci so se o tem pogovarjali na spletnem srečanju delovne skupine LOCAL Mreže EU za ozaveščanje o radikalizaciji maja 2020, ko so se dogovorili o seznamu dobrih praks na področju vključevanja medijev za obravnavanje ali blažitev vpliva takšnih izzivov. Eno od priporočil predlaga, naj se čimprej vzpostavi partnerstvo z mediji, po možnosti, še preden povratniki prispejo v svoje skupnosti.¹¹⁵ Drugo priporočilo zadeva vzpostavitev skupnega jezika za komunikacijo z mediji, kar pomeni, da morajo biti sporočila zainteresiranih skupin dosledna in natančna, da se tako zagotovi, da ne prihaja do nesporazumov pri komunikaciji, ki bi lahko še dodatno prilivali olje na ogenj. Podobno morajo izvajalci paziti tudi, da jasno določijo vloge in odgovornosti v zvezi z obravnavanjem medijev, kar vključuje tudi jasno razumevanje tega, kateri podatki se lahko posredujejo in kateri ne. Delovna skupina AG Kostl o lokalnih strukturah za preprečevanje islamizma v Spodnji Saški v Nemčiji je bila navedena kot primer dobre prakse na področju olajšanja komunikacije med vsemi zadevnimi deležniki.¹¹⁶

Podpora zanesljivemu novinarstvu

Upoštevati je treba tudi vidik produkcije novic. Pri pripravi strategij je treba raziskati načine za zaščito in zagotavljanje podpore zanesljivemu novinarstvu, obenem pa tudi opredeliti problematično poročanje in se odzvati nanj. Novinarji so v samem središču tega procesa. Vse do zdaj navedene strategije so odvisne od obstoja kakovostnega novinarstva, za kar potrebujemo dobro usposobljene novinarje z zadostno in primerno podporo za učinkovito delo, ki svoje delo lahko opravljajo v skladu z vrednotam odprtih in pluralističnih družb.

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (CMFP, Center za medijski pluralizem in medijsko svobodo)¹¹⁷ si prizadeva za zaščito medijev po vsej Evropi prek štirih primarnih kanalov – raziskav, debat, izobraževanja in usposabljanja ter sporočanja rezultatov. Center CMFP, ki ga sofinancira Evropska unija, ponuja nabor programov usposabljanja za novinarje in izvajalce ter omrežni pristop za zagotavljanje ključne podpore, vključno s pravnim strokovnim znanjem, informacijami in orodji, javnimi forumi ter čezmejno izmenjavo in nagradami. S takšnim delom zagotavljajo opolnomočenje novinarjev na lokalni ravni ter na ravni celotne celine, da se tako zaščiti prihodnost evropskih medijev.

Zaključki izvajalcev

¹¹⁵ Glej Wouterse in Gssime, 2020, str. 4–8.

¹¹⁶ Več informacij je na voljo na spletnem naslovu <https://beraten-niedersachsen.de/>.

¹¹⁷ Glej <https://cmpf.eu.eu/>.

Evropski izvajalci pri obravnavanju tega izziva niso sami, pač pa se lahko obrnejo po pomoč na Evropsko unijo ali sosednje države, ki jim lahko nudijo pomoč v obliki nujenja nasvetov, dobrih praks in navdiha, pa tudi v obliki priložnosti za bolj neposredno podporo, npr. prek financiranja ali zagotavljanja sredstev.

RNTC Media¹¹⁸ je program usposabljanja za novinarje na Nizozemskem, s katerim upravlja RMW Media. Za razliko od drugih programov usposabljanja vabi k sodelovanju državljske in poklicne novinarje, osredotoča pa se na uporabo novinarstva za spodbujanje socialnih sprememb. Del programa je ustvarjanje vsebin in kampanj na družbenih omrežjih, da se tako opolnomoči sodelujoče za izkoriščanje medijev ter veščin medijske pismenosti za boj proti dezinformacijam. Sodelujoči v programu se posvetijo postopku ustvarjanja, s čimer se okrepi njihovo razumevanje novinarstva s pomočjo praktičnih primerov, kar jim pomaga pri razvijanju koristnih veščin. V tem članku smo obravnavali (tako pozitivno kot tudi negativno) vlogo državljskega novinarstva, ki se bo po vsej verjetnosti nadaljevalo tudi v prihodnje, saj digitalizacija postaja vse bolj absoluten pojav. Zato je pomembno vključiti tudi novinarsko usposabljanje, ki lahko izkoristi ta trend za spodbujanje zanesljivega poročanja in pomaga pri varnem ter učinkovitem razširjanju novic prek družbenih omrežij.

Zaključki izvajalcev

RNTC Media je primer medijskega usposabljanja, ki lahko podpira odgovorno državljsko novinarstvo ter tudi poklicne novinarje. Ker je državljsko novinarstvo lahko škodljivo, nas lahko zamika, da bi ga v celoti preprečili, vendar ima zgodovinsko pomembno vlogo pri zagotavljanju napredka na področju človekovih pravic, poleg tega pa bo tovrstno novinarstvo v digitalni dobi verjetno postalo še bolj prevladujoče. Evropski izvajalci bi morali izkoristiti lekcije tega uspešnega programa ter posredovati kritično znanje in veščine v širšem obsegu.

„**Iniciativa za novice**“ EU¹¹⁹ je bila lansirana z namenom organizacije „obstoječih in novih akcij za podporo sektorja novičarskih medijev“. Prizadeva si za obravnavanje izzivov, s katerimi se soočajo novičarski mediji, in sicer s celovitim pristopom ter kombinacijo političnih pristopov in financiranja. V okviru te sheme bo 75 milijonov EUR delno namenjenih za nepovratna sredstva za projekte, ki omogočajo in podpirajo neodvisno novinarstvo, ter za nepovratna sredstva za medijsko pismenost, preverjanje dejstev, spletne medije itd..

Zaključki izvajalcev

Program še poteka, zato naj zainteresirani evropski izvajalci pozorno spremljajo priložnosti za podporo ali sodelovanje. Ta pobuda služi tudi kot koristen model za bolj lokalizirane pristope, s katerimi bi nacionalne ali lokalne vlade lahko organizirale svoje medijske strategije, poskrbele, da bodo slednje postale bolj celovite, in omogočile večjo stopnjo sodelovanja z drugimi zainteresiranimi stranmi, vključno s civilno družbo.

Spremljanje medijev

Problematici in občutljivi vsebini se v novičarskih medijih ni mogoče izogniti. Spremljanje medijev je pomembno za izvajalce in oblikovalce politik, da bi lahko bolje razumeli ekosistem novičarskih medijev, vključno z glavnimi sovražno nastrojenimi in polarizirajočimi naracijami, ter omrežja novičarskih medijskih portalov, ki pripravljajo in razširjajo problematično vsebino. Tovrstno razumevanje je bistvenega pomena za zasnovo politik in programov na lokalni ravni,

¹¹⁸ Glej <https://www.rnw.org/what-we-do/rntc/>.

¹¹⁹ Glej <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/funding-news-media-sector>.

ki temeljijo na dokazih in so prilagojeni glede na grožnjo in tveganje, ki ju predstavlja ekstremna vsebina.

Spremljanje medijev se lahko izvaja ročno, s pomočjo odprtokodnega obveščanja, kar je zlasti koristna metoda, če iščemo točno določene podatke. Še ena metoda spremljanja se odvija s pomočjo samodejnega zbiranja in analize prek programske opreme, ki jo poganja umetna inteligenca. Ta pristop je primernejši za obveščanje zadevnih deležnikov glede javnega stališča v zvezi z določeno temo ter kartiranje omrežij. Osebe, ki so zadolžene za spremljanje medijev, morajo pri svojem delu upoštevati pravila glede pravic v zvezi s podatki in zasebnostjo, da se tako zagotovi spoštovanje predpisanega postopka. To poglavje vključuje primer učinkovitega programa za spremljanje medijev.

Media Pluralism Monitor (Spremljanje pluralizma medijev)¹²⁰ je orodje, ki ga je razvila EU za spremljanje medijskega pluralizma in ki temelji na naboru 25 ključnih kazalnikov, ki ocenjujejo osnovno zaščito, pluralnost trga, politično neodvisnost in socialno vključenost v javnih, komercialnih in skupnostnih medijih. Poročila, ustvarjena s pomočjo orodja, za leta 2018, 2019 in 2020, so na voljo na spletu.

Zaključki izvajalcev

Če takšna orodja uporabljajo neodvisni pregledovalci, lahko lokalni in nacionalni akterji bolje razumejo medijsko okolje v svoji državi ter opazijo potencialne grožnje polarizirajočih in problematičnih medijev ter trende, ki lahko ogrozijo medijski pluralizem.

Premisleki za lokalne izvajalce

- Vsi odgovori morajo biti osnovani na dokazih, trenutno pa obstaja premalo raziskav, da bi lahko z njihovo pomočjo razvili dejansko učinkovite in trajnostne politike ter programe. Nabor raziskav v zvezi s to temo in njenimi morebitnimi posledicami se sicer vse bolj širi, vendar se večina navedenih raziskav osredotoča na ZDA, kjer se s temi izzivi soočajo drugače. Izvajalci v EU naj se sicer sklicujejo na obstoječe raziskave, vendar bi bilo koristno tudi, če bi se lotili novih raziskav ali jih podprli, vključno z lokalnimi raziskavami, ki se osredotočajo na točno določene skupnosti, da se tako lahko oblikujejo ciljno usmerjene intervencije.
- Odnos med mediji in polarizacijo še ni povsem jasen. Izvajalci naj k izzivu pristopijo s predanostjo, vendar morajo paziti, da ne bodo pretirano poudarili povezave ali še okrepili negativnih dojemov medijev, kar bi lahko privedlo do nadaljnje izolacije od medijev. Probleme novičarskih medijev je sicer treba nasloviti, vendar so mediji pomemben zaveznik in bistven del delujoče demokracije, ki ga je treba zaščititi.
- Pomanjkanje finančnih sredstev resno ogroža prihodnost novičarskih medijev. Komercializacija je sicer pripomogla k temu, da so medijski portali pridobili malce več politične neodvisnosti, vendar je obenem poskrbela tudi, da so postali bolj odvisni od tržnih sil, zaradi česar se portali združujejo v vse večje medijske imperije. Prihodki od oglasov ne zadostujejo, ljudje pa niso navajeni, da bi morali za te medije plačevati.¹²¹ V tem izzivu polnem okolju bo morda treba poskrbeti za politične odzive, s katerimi bi se zaščitilo neodvisno novinarstvo. Vendar pa bo za pridobivanje podpore državljanov potrebno veliko truda.
- Z razvojem tehnologije so se novičarski mediji znašli v virtualnem prostoru. Pandemija je še dodatno spodbudila ta proces, kljub temu da so mnogi gledalci pridobivali informacije v zvezi s COVID-19 prek televizijskih oddaj. Posledično so se prek interneta kot požar razširile dezinformacije, naracije o zarotah in sovražno nastrojena vsebina, ki je bila večinoma prisotna na alternativnih medijih. Izvajalci se morajo za navigacijo v spletnem

¹²⁰ Glej <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/monitoring-media-pluralism>.

¹²¹ Newman et al. 2022, str. 62–109.

prostoru bolje opremiti, privabiti občinstvo in pripraviti odgovore, ki so primerni za virtualni prostor.

- Kot del učinkovitega odziva na polarizirajočo vsebino na alternativnih medijskih platformah je bila pogosto predlagana cenzura. Popolna odstranitev sovražne in polarizirajoče vsebine ali prepoved ekstremnih platform se na kratki rok zdi povsem razumna. Če odstranimo vir problematične vsebine, ji bralci ne bodo več izpostavljeni. Dolgoročno pa je cenzura verjetno neučinkovita in celo kontraproduktivna. Prvič, vlade lahko zlorabijo cenzuro za utišanje kritičnih novičarskih medijev. Drugič, tudi če se cenzure ne zlorabi, lahko cenzurirani portali ponovno vzpostavijo svoje delovanje v drugi jurisdikciji, da bi tako ušli roki pravice, ali pa se ponovno pojavijo pod drugim imenom. Tretjič, cenzuriranje problematičnih medijev, vključno z vsebinami ekstremističnih skupin, lahko poleg vseh težav, ki jih predstavlja spoštovanje zakonov na področju svobode govora, še okrepi prepričanje, da je ureditev medijev skorumpirana in da nam namerno „prikriva resnico“. ¹²²
Na ta način bi se lahko nato še okrepile naracije o zarotah in ekstremistična mnenja.
- Novinarji so izjemno pomembna komponenta alternativnih populističnih novičarskih medijev. Služijo kot varuhi za populistične akterje in njihove naracije, tolmači, ki ocenjujejo njihova sporočila ali dejanja, ali ustvarjalci populističnih sporočil. Zato je sodelovanje z novinarji pomembno, da se spodbudi ozaveščanje o tveganjih, povezanih z brezbržnim in neetičnim poročanjem. Poleg tega bi se morale novinarje spodbuditi, da bi učinkovito prispevali k iskanju rešitev za populistična sporočila prek zanesljivega novinarstva in tako, da se odzivajo na problematično vsebino.
- Javni mediji so bistveni del medijskega ekosistema in bodo potrebovali podporo, da se bodo lahko prilagodili temu spreminjajočemu se okolju, ki ščiti svojo edinstveno vlogo. Številni javni mediji po vsej Evropi se financirajo z davki, vendar ta model lahko učinkovito deluje le, če jim večina državljanov zaupa kot novičarskemu viru in se še naprej zaveda njihove vrednosti. Vlade bi morale vzpostavljati politike, ki ščitijo javne medije, in zagotoviti sredstva zanje, ne da bi to vplivalo na njihovo neodvisnost ali verodostojnost, drugi izvajalci pa se bodo morali potruditi za to, da bodo javni mediji še naprej ostali v srcu in mislih ljudi.
- Preverjanje dejstev in branje različne vsebine sta koristni strategiji pri preprečevanju polarizacije, vendar je le malo verjetno, da bosta dosegli pomemben pozitiven učinek na osebe, ki so že polarizirane ali ki že razmišljajo na populističen način. Rezultati nekaterih raziskav kažejo celo, da bi bil lahko njun učinek negativen. Oba pojavi sta pogosti strategiji za preprečevanje polarizacije in dezinformacij, zato se morajo izvajalci pri pripravi projektov zavedati točno določenih potreb zadevnega občinstva, da se tako zagotovi, da resnično uporabljajo pristop, ki ne škoduje.
- Čeprav ljudje vse bolj razumejo problematiko skrajnodesničarskega ekstremizma in naracij o zarotah ter ji posvečajo vse več pozornosti, pa morajo biti takšna prizadevanja podprta tudi z vladno finančno pomočjo, da imajo lahko tako zadevni deležniki dovolj virov in zmogljivosti za spopadanje s težavo. Hkrati pa to ne pomeni, da bi bilo treba odvzeti prednostno vlogo obstoječim programom, ki se osredotočajo na nasilni islamistični ekstremizem. Kljub krčenju ozemlja organizacije Daiš in relativno nizkemu številu terorističnih napadov v Evropi je grožnja, ki jo predstavljajo nasilne islamistične skupine, še vedno vseprisotna. V povezavi z mediji in polarizacijo to pomeni, da si morajo izvajalci še naprej prizadevati za zavzemanje in posvetovanje z odločevalci glede lokalnih groženj in tako pomagati usmerjati politike na tem področju. Vloga medijev pri polarizaciji je ključni steber, kar bi se moralo ustrezno odražati v političnih razpravah.

Priporočila

¹²²Glej Mrežo EU za ozaveščanje o radikalizaciji (2019).

1. Nadaljujte z raziskavami na lokalni ravni, da se tako oblikujejo lokalne, nacionalne in evropske strategije.
2. Izogibanje novicam ostaja resen problem. Izvajalci bi morali spodbujati ljudi, zlasti socialno ogrožene in mlade, da se začnejo ponovno zanimati za novice. To je možno doseči s pomočjo boljše državljske vzgoje, da se trenutno dogajanje lahko tako postavi v ustrezen kontekst, s pomočjo kampanj, ki bodo ljudem pomagale razumeti pomen medijev in razkrinkati obtožbe glede pristranskosti, ki spodkopavajo zaupanje v medije, in pobud, s katerimi bodo novice postale bolj dostopne, da jih bo lažje razumeti.
3. Vključite novinarstvo in medije v državljsko vzgojo na področju formalne in neformalne izobrazbe. Tako bodo učenci lahko razmišljali o pomenu novinarstva in procesu ter etičnih načelih, na katerih temelji priprava in razširjanje novic prek medijev, in te pojme bolje razumeli.
4. Podpirajte programe, ki spodbujajo kritično razmišljanje in medijsko pismenost, da se tako zaščiti ranljivo občinstvo. Programe je treba prilagoditi glede na občinstvo različnih starosti, spolov, etnične pripadnosti, veroizpovedi in socialnih skupin. Ključni del teh programov bi moral podpreti udeležence pri neodvisnem razlikovanju med dejstvi in mnenji, prepoznavanju pristranskega poročanja in naracij o zarotah, potrjevanju in preverjanju točnosti novic ter odzivanju na problematično vsebino in akterje.
5. Sodelujte z novičarskimi medijskimi portali in novinarji pri obravnavanju negativnih zaznavanj množičnih medijev, da se tako zgradi zaupanje, ohrani bralce in nevtralizira privlačnost alternativnih medijev. To vključuje tudi krepitev razumevanja medijske industrije ter zavedanje polarizacije, populizma in tega, kako lahko polarizirano in populistično poročanje še okrepi te pojave.
6. Podpirajte etično in zanesljivo novinarstvo. Novinarji se pri poročanju o problematični in polarizirajoči vsebini soočajo z moralnimi in pravnimi dilemami. Potrebna so nadaljnja prizadevanja za ozaveščanje novinarjev o njihovem vplivu pri obravnavanju občutljivih političnih vprašanj ali dogodkov, prav tako pa jih je treba tudi opremiti z metodami za zagotavljanje uravnoveženega poročanja.
7. Tesno sodelujte z novičarskimi medijskimi organizacijami na področju politično občutljivih tem. Ustvarite načrt za komunikacijo, v katerem so mediji vključeni kot pomemben partner, da lahko ustrezno poročajo o težavi, ne da bi pri tem širili strah, stigmatizirali skupnosti in razširjali dezinformacije.
8. Ustvarite strukture in platforme, ki poenostavljajo navzkrižno sodelovanje med izvajalci, raziskovalci, oblikovalci politik, novinarji, lastniki medijskih hiš in tehnološkimi podjetji. Mediji in polarizacija sta zapleteni tematiki, ki zahtevata skupen, koordiniran odziv s strani vseh zadevnih deležnikov.
9. Previdno uporabljajte cenzuro, s čimer se zagotovi, da je svoboda govora zaščitena in da se ukrep cenzure ne zlorablja. Ker lahko cenzura vodi v okrepljena prepričanja o organizirani zaroti zoper skupine, ki so že radikalizirane, je treba načrtovati odzive, ki bodo ublažili tovrstne stranske učinke. V situacijah, kjer bi posledice lahko naredile več škode kot koristi, je treba oceniti, če je cenzura resnično pravi pristop.
10. Medijske hiše ter njihovo vodstvo in osebje, ki ustvarjajo in razširjajo vsebino, označeno kot sovražni govor, morajo odgovarjati za svoja dejanja. Sankcije, ki se jim naložijo, morajo biti sorazmerne, da se tako zagotovi, da profili teh portalov in oseb niso po nepotrebem deležni prevelike pozornosti. Vendar si je treba zapomniti, da sankcije same po sebi še ne bodo razrešile težave. Potreben je širši načrt za ukrepanje, da bi lahko razumeli dejavnike, zaradi katerih so se te osebe/portali

odločili za ustvarjanje in/ali razširjanje problematične vsebine, in se nanje tudi odzvali.

11. Pozorno spremljajte novičarske medijske portale in njihov vpliv. To lahko vključuje namenske ekipe za odprtokodno raziskovanje in ustvarjanje platform, na katerih lahko uporabniki prijavijo problematično vsebino. Poleg tega lahko za zaznavanje ekstremistične vsebine in omrežij ter razumevanje stališč in pogledov potrošnikov spletnih novic uporabite tudi programsko opremo, ki temelji na umetni inteligenci.

O avtorjih:

Kelsey Bjornsgaard je vodja mreže Practice for the Strong Cities (Praksa za močna mesta) na Institute for Strategic Dialogue (Inštitut za strateški dialog), kjer vodi področje razvoja modelov za krepitev zmogljivosti z namenom okrepitve lokalnih pristopov za preprečevanje in boj proti nasilnemu ekstremizmu. Tesno sodeluje z župani mestnih občin, izvajalci na terenu, civilno družbo in mladimi lokalnimi akterji, gradi ključne kapacitete ter spodbuja medsektorsko koordinacijo za promocijo skupnostnih rešitev na globalni ravni. Kelsey je opravila magisterij iz mednarodnih konfliktnih študij na King's College London in diplomo iz evropskih študij na Univerzi v Oklahomi.

Simeon Dukić je višji vodilni delavec mreže Strong Cities (Močna mesta) na Institute for Strategic Dialogue (Inštitut za strateški dialog), kjer vodi raziskave in vključenost v omrežje, podpira pa tudi prizadevanja na mestni ravni za obravnavanje ekstremizma, sovraštva in polarizacije v Evropi in Aziji. Pri svojem delu se osredotoča na kartiranje regionalnih groženj v nespletnem in spletnem okolju, sodeluje z lokalnimi občinskimi mrežami za preprečevanje s številnimi deležniki, krepi sodelovanje na nacionalni in lokalni ravni ter spodbuja mlade k preprečevanju sovraštva, polarizacije in ekstremizma. Simeon je opravil magisterij iz inteligence in mednarodne varnosti na King's College London in diplomo iz globalnih izzivov na Leiden University College v Haagu.

Bibliografija

- Abubakar, A. T. (2020). News values and the ethical dilemmas of covering violent extremism (Pomen novic in etične dileme poročanja o nasilnem ekstremizmu). *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(1), 278–298.
- Ardèvol-Abreu, A., in Gil de Zúñiga, H. (2017). Effects of editorial media bias perception and media trust on the use of traditional, citizen, and social media news (Vpliv dožemanja pristranskosti uredniških medijev in medijskega zaupanja na branje novic na tradicionalnih, državljskih in družbenih medijih). *Journalism & mass communication quarterly*, 94(3), 703–724.
- Atton, C. (2002). *Alternative Media*. SAGE Publications.
<https://dx.doi.org/10.4135/9781446220153>
- Atton, C. (2003). What is alternative journalism? (Kaj je alternativno novinarstvo?). *Journalism*, 4(3), 267–272.
- Atton, C., in Hamilton, J. F. (2018). *Alternative Journalism*. Journalism Studies: Key Texts. SAGE Publications.
- Bail, C. A., Argyle, L. P., Brown, T. W., Bumpus, J. P., Chen, H., Hunzaker, M. F., ... in Volfovsky, A. (2018). Exposure to opposing views on social media can increase political polarization (Izpostavljenost nasprotujočim si mnenjem na družbenih omrežjih lahko okrepi politično polarizacijo). *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(37), 9216–9221. <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1804840115>
- Banks, A., Calvo, E., Karol, D., in Telhami, S. (2021). #PolarizedFeeds: Three experiments on polarization, framing, and social media (#Polarizirane novice: trije eksperimenti v zvezi s polarizacijo, okvirjanjem in družbenimi omrežji). *The International Journal of Press/Politics*, 26(3), 609–634. <https://doi.org/10.1177/1940161220940964>
- Barna, I., in Knap, Á. (2019). Antisemitism in contemporary Hungary: exploring topics of antisemitism in the far-right media using natural language processing (Antisemitizem na sodobnem Madžarskem: raziskovanje tem antisemitizma v skrajnodesničarskih medijih s pomočjo obdelave naravnega jezika). *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik*, 18(1), 75–92.
- Berger, J. M. (2018). *Extremism*. MIT Press.
- Brogi, E., Carlini, R. M., Nenadic, I., Palmer, M., Parcu, P. L. in Cunha, M. V. de A. (2020). *Monitoring media pluralism in the digital era: application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania and Turkey in the years 2018-2019 (Spremljanje medijskega pluralizma v digitalni dobi: uporaba opazovalca medijskega pluralizma v Evropski uniji, Albaniji in Turčiji v letih 2018–2019)*. European University Institute.
<https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/67828/MPM2020-PolicyReport.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Chase, J. (26. september 2018). AfD says German state, media favour the left — do they? (AfD pravi Nemčija, mediji dajejo prednost levici – ali ji res?). *Deutsche Welle*.
<https://www.dw.com/en/afd-says-german-state-media-favor-the-left-do-they/a-45632081>
- Conseil mondial de la radiotélévision. (2001). *Public Broadcasting: Why? How? (Javna radiotelevizija: Zakaj? Kako?)*. UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124058>

Countering Violent Extremism (CVE) Working Group (Delovna skupina za boj proti nasilnemu ekstremizmu), Strategic Communications Initiative (Pobuda za strateško komuniciranje). (2017). *Zurich-London Recommendations on Preventing and Countering Violent Extremism and Terrorism Online (Priporočila iz Züricha in Londona o preprečevanju in boju proti nasilnemu ekstremizmu in terorizmu na spletu)*. The Global Counterterrorism Forum (GCTF).

<https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Framework%20Documents/2017/GCTF%20-%20Zurich-London%20Recommendations%20E>

Dangerfield, M. B. (n.d.). *Power to the People: The Rise and Rise of Citizen Journalism (Moč ljudstvu: vzpon državljanskega novinarstva)*. Tate. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/p/photojournalism/power-people>

Davey, J., in Ebner, J. (2019). 'The Great Replacement': The violent consequences of mainstreamed extremism (Velika zamenjava: nasilne posledice množičnega ekstremizma). Institute for Strategic Dialogue. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2019/07/The-Great-Replacement-The-Violent-Consequences-of-Mainstreamed-Extremism-by-ISD.pdf>

DiMaggio, P., Evans, J., in Bryson, B. (1996). Have American's Social Attitudes Become More Polarized? (Ali so družbena stališča Američanov postala bolj polarizirana?). *American Journal of Sociology*, 102(3) 690–755.

Druckman, J. N., Peterson, E., in Slothuus, R. (2013). How elite partisan polarization affects public opinion formation (Kako pristranska polarizacija elite vpliva na oblikovanje javnega mnenja). *American Political Science Review*, 107(1), 57–79.

Dutton, W. H. (2009). The fifth estate emerging through the network of networks (Peta oblast, ki se pojavlja v omrežju vseh omrežij). *Prometheus*, 27(1), 1–15.

Farinelli, F. (2021). *Conspiracy theories and far-right extremism – Insights and recommendations for P/CVE (Teorije zarote in skrajnodesničarski ekstremizem – vpogledi in priporočila za P/CVE)*. Mreža EU za ozaveščanje o radikalizaciji. Urad za publikacije Evropske unije. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/c1ab85bb-c39d-4006-8b11-0932b23696e1_en?filename=ran_conspiracy_theories_and_right-wing_2021_en.pdf

Firmstone, J. (2016). Mapping changes in local news (Kartiranje sprememb v lokalnih novicah). *Journalism Practice*, 10(7), 928–938.

Flaxman, S., Goel, S., in Rao, J. M. (2016). Filter bubbles, echo chambers, and online news consumption (Filtrirni mehurčki, ojačevalci in potrošnja spletnih novic). *Public opinion quarterly*, 80(S1), 298–320.

Fletcher, R., in Jenkins, J. (2019). *Polarisation and the news media in Europe: A literature review of the effect of news use on polarisation across Europe (Polarizacija in novičarski mediji v Evropi: pregled literature o vplivu uporabe novic na polarizacijo po Evropi)* (študija). Strokovna skupina za prihodnost znanosti in tehnologije. Služba Evropskega parlamenta za raziskave (EPRS). https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-03/Polarisation_and_the_news_media_in_Europe.pdf

Galineau, K. (16. marec 2019). Mosque shooter a white nationalist seeking revenge (Strelec v mošnji je beli nacionalist, ki si je želel maščevanja). *AP News*. <https://apnews.com/article/immigration-shootings-ap-top-news-international-news-australia-1e19fefcb2e948a1bf7ce63429bc186e>.

Gunther, A. C. (1992). Biased press or biased public? Attitudes toward media coverage of social groups (Pristranski tisk ali pristranska javnost? Mnenja o medijski pokritosti socialnih skupin). *Public Opinion Quarterly*, 56(2), 147–167.

Hallin, D. C., in Mancini, P. (2017). Ten years after comparing media systems: What have we learned? (Deset let po primerjanju medijskih sistemov: česa smo se naučili?). *Political Communication*, 34(2), 155–171.

Hameleers, M., in Van der Meer, T. G. (2020). Misinformation and polarization in a high-choice media environment: How effective are political fact-checkers? (Dezinformacije in polarizacija v medijskem okolju z visoko stopnjo izbire: kako učinkoviti so politični preverjevalci dejstev?). *Communication Research*, 47(2), 227–250.

Heft, A., Mayerhöffer, E., Reinhardt, S., in Knüpfer, C. (2020). Beyond Breitbart: Comparing right-wing digital news infrastructures in six Western democracies. (Onstran Breibarta: primerjava desničarskih digitalnih novičarskih infrastruktur v šestih demokratičnih državah na Zahodu). *Policy & Internet*, 12(1), 20–45.

Heikkilä, R., Leguina, A., in Purhonen, S. (2022). The stratification of media usage in Finland, 2007–2018: Signs of socio-political polarization? (Stratifikacija uporabe medijev na Finskem, 2007–2018: znaki družbeno-politične polarizacije?). *New Media & Society*, 24(5), 1053–1075.

Ihlebaek, K. A., in Nygaard, S. (2021). Right-wing alternative media in the Scandinavian political communication landscape (Alternativni desničarski mediji v skandinavski politični komunikacijski krajini). V E. Skogerbø, Ø. Ihlen, N. Nørgaard Kristensen, in L. Nord (Eds.), *Power, Communication, and Politics in the Nordic Countries* (str. 263–282). Nordicom. <https://doi.org/10.48335/9789188855299>

Krouwel, A., Kutiyiski, Y., Van Prooijen, J. W., Martinsson, J., in Markstedt, E. (2017). Does extreme political ideology predict conspiracy beliefs, economic evaluations and political trust? Evidence from Sweden (Ali je ekstremna politična ideologija napovednik prepričanj o zarotah, gospodarskih ocen in političnega zaupanja? Dokazi s Švedske). *Journal of Social and Political Psychology*, 5(2), 435–462. <https://doi.org/10.5964/jspp.v5i2.745>

Kuchta, R. (2021). *Online Extremism in Slovakia: Actors, Topics, Platforms and Strategies* (Spletni ekstremizem na Slovaškem: akterji, teme, platforme in strategije). Institute for Strategic Dialogue. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/11/Online-Extremism-in-Slovakia-Actors-Topics-Platforms-Strategies.pdf>

Le Gall, A. (2021). *Europe's Media in the Digital Decade – An Actional Plan to Support Recovery and Transformation in the News Media Sector*. (Evropski mediji v digitalnem desetletju – načrt delovanja v podporo obnovi in prenovi v sektorju novičarskih medijev). Raziskava za odbor CULT, Evropski parlament. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690873/IPOL_STU\(2021\)690873_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690873/IPOL_STU(2021)690873_EN.pdf)

Lee, T. T. (2010). Why they don't trust the media: An examination of factors predicting trust (Zakaj ne zaupajo medijem: pregled dejavnikov, ki napovedujejo zaupanje). *American Behavioral Scientist*, 54(1), 8–21.

McNeil-Willson, R., Gerrand, V., Scrinzi, F., in Triandafyllidou, A. (2019). *Polarisation, Violent Extremism and Resilience in Europe today: An Analytical Framework* (Polarizacija, nasilni ekstremizem in odpornost v današnji Evropi: analitični okvir) [Tehnično poročilo]. The BRAVE Project. <http://hdl.handle.net/1814/65664>

Mitchell, A., Simmons, K., Matsa, K. E., Silver, L., Shearer, E., Johnson, C., ... in Taylor, K. (14. maj 2018). *In Western Europe, public attitudes toward news media more divided by populist views than left-right ideology* (V Zahodni Evropi je javno mnenje glede novičarskih medijev bolj razdeljeno zaradi populističnih stališč kot levičarsko-desničarske ideologije). Raziskovalni center Pew. <https://www.pewresearch.org/journalism/2018/05/14/in-western->

[europe-public-attitudes-toward-news-media-more-divided-by-populist-views-than-left-right-ideology/](#)

Mullainathan, S., in Shleifer, A. (2005). The market for news. (Novičarski trg). *American Economic Review*, 95(4), 1031–1053.

Müller, P., Schemer, C., Wettstein, M., Schulz, A., Wirz, D. S., Engesser, S., in Wirth, W. (2017). The polarizing impact of news coverage on populist attitudes in the public: Evidence from a panel study in four European democracies (Polarizirajoči učinek poročanja o populističnih stališčih v javnosti: dokazi strokovne raziskave v štirih evropskih demokratičnih državah). *Journal of Communication*, 67(6), 968–992.

Newman, N. (14. junij 2018). “They tell the truth I like” – Partisan and Alternative News Sites in Europe („Njihova resnica mi je všeč“ – pristranske in alternativne novičarske strani v Evropi), European Journal Observatory. <https://en.ejo.ch/research/they-tell-the-truth-i-like-partisan-and-alternative-news-sites-in-europe>

Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A. in Nielsen, R. K. (2019). *Poročilo o digitalnih novicah Inštituta Reuters, 2019* (8. izdaja). Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-06/DNR_2019_FINAL_0.pdf

Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A., Levy, D. A. in Nielsen, R. K. (2018). *Poročilo o digitalnih novicah Inštituta Reuters, 2018* (7. izdaja). Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/digital-news-report-2018.pdf>

Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Eddy, K. in Nielsen, R. K. (2022). *Poročilo o digitalnih novicah Inštituta Reuters 2022* (11. izdaja). Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf

Newman, N., Fletcher, R., Schultz, A., Andi, S., Robertson, C. T., in Nielsen, R. K. (2021). *Poročilo o digitalnih novicah Inštituta Reuters, 2021* (10. izdaja). Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021>.

Nicholls, T., Shabbir, N., in Nielsen, R. K. (2016). *Poročilo o digitalnih novicah, 2016* [Poročilo]. Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-09/Digital-Born_News_Media_in_Europe.pdf

Origo. (4. julij 2012). Szorosra zárt ajtón dörömböl Washingtonban a kormány. *Origo*. <https://www.origo.hu/itthon/20120703-amerikai-kepviselektol-ker-segitseget-orban-az-internetes-gyuloletbeszed-megfekezese.html>

Mreža EU za ozaveščanje o radikalizaciji. (2019). *Far-right extremism. A practical introduction (Skrajnodesničarski ekstremizem. Praktični uvod)* [knjiga dejstev]. RAN Centre of Excellence. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/dbf80750-0472-4a11-86a6-93ac7c34e568_en?filename=ran_fre_factbook_20191205_en.pdf

Mreža EU za ozaveščanje o radikalizaciji. (2020). *The Impact of Conspiracy Narratives on Violent RWE and LWE Narratives (Vpliv naracij zarote na nasilne skrajnodesničarske in skrajnolevičarske ekstremistične naracije)* [Sklepni dokument]. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-01/ran_c-n_concl_pap_impact_consp_narr_on_vrwe_vlwe_24-25_112021_en.pdf

Rákay, F. (15. avgust 2018). Informacije o novičarskem portalu Kuruc.info. *Kuruc.info*. <https://kuruc.info/r/40/27066/>

Schofield, H. (21. oktober 2014). The channel that's spiced up French TV (Kanal, ki je popestril francosko televizijo). *BBC News*. <https://www.bbc.co.uk/news/magazine-29709436>

Schraer, R. (27. november 2021). Covid: Conspiracy and untruths drive Europe's Covid protests (COVID: evropske COVID-proteste podžigajo zarote in neresnice). *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/59390968>

Taylor, S. D. (2019). The decline of local news and its effect on polarization (Upad lokalnih novic in njegov vpliv na polarizacijo). *Governance: The Political Science Journal at UNLV*, 6(2), 2.

Thurman, N., in Fletcher, R. (2019). Has digital distribution rejuvenated readership? Revisiting the age demographics of newspaper consumption (Ali je digitalna distribucija pomladila bralstvo? Ponovni razmislek o starostni demografiki časopisne potrošnje). *Journalism Studies*, 20(4), 542–562.

Wettstein, M., Esser, F., Schulz, A., Wirz, D. S., in Wirth, W. (2018). News media as gatekeepers, critics, and initiators of populist communication: How journalists in ten countries deal with the populist challenge (Novičarski mediji kot varuhi, kritiki in pobudniki populistične komunikacije: kako se novinarji v desetih državah soočajo s populističnim izzivom). *The International Journal of Press/Politics*, 23(4), 476–495.

Wojcieszak, M., de Leeuw, S., Menchen-Trevino, E., Lee, S., Huang-Isherwood, K. M., in Weeks, B. (2021). No polarization from partisan news: Over-time evidence from trace data (Brez polarizacije v pristranskih novicah: dokazi iz daljšega časovnega obdobja, pridobljeni s sledenjem podatkom). *The International Journal of Press/Politics*, 1, 26. <https://doi.org/10.1177/19401612211047194>

Wouterse, L., in Gssime, Y. (2020). *Local Communications for Returning FTFs (Lokalna komunikacija za tuje teroristične borce povratnike)* [sklepni dokument]. Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-07/ran_local_conclusions_communication_26-25_5_2020_en.pdf

Zelizer, B. (2009). Journalism and the Academy (Novinarstvo in akademija). V K. Wahl-Jorgensen in T. Hanitzsch (Eds.), *The Handbook of Journalism Studies* (str. 51–63). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203877685>

ISKANJE INFORMACIJ O EU

Na spletu

Informacije o Evropski uniji v vseh uradnih jezikih EU so na voljo na spletnem mestu Europa: https://europa.eu/european-union/index_en

Publikacije EU

Brezplačne in plačljive publikacije EU lahko prenesete ali naročite na strani: <https://op.europa.eu/sl/web/general-publications/publications>. Več izvodov brezplačnih publikacij lahko dobite pri Europe Direct ali lokalnem informacijskem centru (glejte https://european-union.europa.eu/contact-eu_sl).

Zakonodaja EU in z njo povezani dokumenti

Dostop do pravnih informacij EU, vključno z vso zakonodajo EU od leta 1952 v vseh uradnih jezikovnih različicah, je na voljo na spletni strani EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>

Odprti podatki EU

Portal odprtih podatkov EU (<https://data.europa.eu/sl>) omogoča dostop do zbirk podatkov EU. Podatke lahko brezplačno prenesete in ponovno uporabite v komercialne in nekomercialne namene.

Radicalisation Awareness Network

RANI

Practitioners

Publications Office
of the European Union